

Pavle  
Zidar

## Kratkovidne prikazni Kobarida

Natalija se je vsa srečna pripravljala, da odfrfota k prijateljici. Padla je že trda beseda, do kdaj.

Ko sta ostali sami, se je Mateja nekajkrat sproščeno oddahnila.

To že veš, da smo pokopali Marijo, kajne?

Vem. Ravnokar prihajam od nje. Dopisovali sva si sem in tja.

Medve pa ne. Odkar je odšla v Rim, sem za njo izgubila vsako sled. Kaj, kako žalostno – *Zate, Jezus?*

Pogledala jo je kalno, res, kakor kak kal za napoj, po katerem se drsajo vodni komarji.

Dora ni želela komentirati tega *Jezusa*.

In ti si v Koelnu, ne? Nekoč, ko sem bila še Jeklovec, sem srečala mamó in mi je povedala, da si se urasla tam. Ti gre? (*Pik prijaznosti z leve.*)

Še kar. Še kar, je ponavljala nekaj časa in se zamišljala v ta izziv, kaj lahko izvleče iz nje. Nato pa je povedala odkrito, da je za marke delati dosti težje kakor za dinarje in da te denarje res ni lahko zaslužiti.

O, vem, vem, se je razmahnila Mateja. Mi povedo sošolke. Tri so tam: Brglezova Melita, Depangerjeva Anja in Čuječeva Eli. Vse tri v klinikah kot sestre. (*Pik prijaznosti z desne.*) Zame pa tako veš: nisem končala, pa sem kar zadovoljna. Višja medicinska sestra sem, in še to je bil zame težek dosežek. Zakaj, je pa skrivnost. Pa ne moja, tistih *tam*. Komaj je šlo. Za lasek. (*In si ga je potegnila iz glave, dolgega, kostanjevega.*) Potem pa, ločitev. Tudi to so imeli oni v programu, ne jaz. Prav, sem rekla, greva narazen, ampak jaz iz te bajte nikamor. In se je pobral. Iz svoje, njihova je, družinska. Nekje v Kopru je zdaj šef. Primorec je srečen, da je šef; to je višek primorskega življenja. Seveda je poročen. Občasno se zaradi Natalije srečujeva. In kako ti?

Nastavila je obraz kakor joške za pitje mleka.

Nič iz tega arzenala, Mateja, ne poročena ne ločena in nič otrok.

Boga zahvali:

Črta.

Zdaj jo je Dora piknila z leve.

Veš, Mateja, prošnjo imam.

O, kar, kar. Če bom le mogla, Dori, ti bom pomagala. In obraz se ji je čisto stanjil in postal novčasto tenak s cifro in možem hkrati.

Ali lahko pogledaš v kartoteko (*moj letnik*) in izbrskaš ime in priimek moje pokojne mame. Pa še to, kdaj se je rodila in kje?

Mateja je onemela. To je ob dežurstvih storila že večkrat, zato je prav dobro vedela, kako je njeni mami ime in tudi odkod je, kdaj je *rojena* ter kje je *pokopana*. Ni hotela biti netaktna in kar iztresti iz sebe.

Naredila se je in vprašala: Misiš na porodniški zapisnik? In se izvlekla kakor obraz, ujet v ogledalu, in še iz radarja Dorinega čutenja ter poglobila svoj očesni pik z leve.

Je to na teh listih, kar želim?

Ja, na porodniškem zapisniku je.

Lahko to pogledaš?

Pokimala je.

Lahko pridem po to jutri? Te ne bo motilo? Ne bi pa rada teh podatkov sprejemala po telefonu, me razumeš? In je prehajala v vedno bolj potrj glas.

Absolutno te razumem. Saj ti to lahko jaz prinesem v Piran. Mama me je takrat povabila, naj kdaj pridem pogledat, kje ste.

*Črta.*

Odbiti Mateji obiska si ni upala, užalila bi jo, prizadela...

V redu, je pristala veselo, narejeno, pridi. Imam nekaj zate. Boš našla k nam?

Povedala ji je, da že dolgo ve, kje je njihova hiša. Nekoč je kupovala Birsovo sliko in ji je slikar pokazal, kje stanuje slikarka Dora, njena sošolka. Bilo je tik pred nosom.

Ob tem sta se nasmehnila druga drugi in prešli na manj krvave reči. Na razkazovanje prostorov. Kje spi, kadar je bolna in kadar je zdrava. Kakšne zavese ima. Kam vse po morju se vidi iz tretjega nadstropja. Kako so spravili gor omare in klavir.

Ženske takoj pridejo od izkopavanja mrličev na piškote in blago. Taka je pač njihova srečna natura.

Po obisku Mateje Veber in njene Natalije, angelčka s podobice za hitro uporabo, je vzela Dora lično potovalno torbico in se navsezgodaj odpeljala z bovškimi avtobusom proti Kobaridu.

Starša sta bila vajena njenih odsekanih odločitev. Zlasti še, odkar sta ji povedala, da nista njena povzročitelja življenja, ampak samo varuha povzročenege zla. Od takrat je Dora postala še bolj samosvoja in nepredvidljiva. In z voljo, ki je ni bilo mogoče nalomiti. Vedno se je godila samo njena in nikogar drugega.

Vožnja v hladnem mercedesu ji je prijala. Naslonila se je z glavo na šipo, da je čutila vsak udarec s ceste.

Izola se je predramljala v zlati sončni kopeli. Mateja je bila to noč dežurna, morda je še spala kakor njena Natalija v trinadstropnici.

Dora pa je odhajala pit svoj kelih. Nihče je pri tem ne tolaži. Noben angel... Samo prišel je in ji rekel, naj vzame svoje telo in odide.

Sem? Na to pot?

Zelo verjetno, če ne, ne bi bila na njem.

Mami je bilo ime Mihaela in pisala se je Kragelj. Bila pa je iz Sel pri Kobaridu – tam se je rodila.

Mateja jo je opozorila, ko sta se poslavljali, da ni nujno, da je mama tudi zares umrla. To si žele nekateri posvojitelji. Nočejo namreč, da bi kasneje prišlo do kakšnih konfliktov med skesano materjo in njimi. In še otrokom povrh. Neredko se je celo primerilo, da je taka mati pregovorila hčer, da je šla z njo živet in bila kasneje zelo nesrečna. Saj ni bila nikjer doma. Ne več tam, in še manj tu. Obvisela je, kakor pravimo temu.

Zamišljena in globoko zazrta je bila v te sošolkine besede in opozorila, ko se je vozila skozi pokrajino in si jih skušala predstavljati. Gradila pa si je tudi svojo naivno predstavo: da bo danes končno na domu svoje matere in hkrati tudi na grobu. Vendar je upala bolj v slednje: da bo na grobu prižigala svečo v njen blagopokojni spomin. Če pa bi naletela na živo, bi bilo to grozljivo in sladko spremenjenje vsega njenega bistva. Potem bi bile sanje o angelu, ki jo je pozval, naj vzame sebe in odide, res nekaj, kar predstavlja še veččasovno razsežnost življenja. Vir resnice, ki se prikazuje samo v stanju, ki je že skoraj – smrt.

V hipu se je zavedela, da je to njeno potovanje lahko usodno. Saj bo vnesla v več družin prej tragična razmerja kot mir.

Ali hoče mar to?

Ne.

Začelo jo je stresati, ko se je začela bližati Kobaridu.

Obdihnil jo je duh zavesti, da ni kar tako iskati Mihaelo Kragelj.

Zakaj jo išče?

Kdo je, ki jo išče?

Kaj hoče tu – v tem koncu?

Postalo ji je slabo in z robcem na ustih se je bližala šoferju ter sprevodniku. V hipu je mehko zaujsalo vozilo in se ustavilo. Zunaj, v mrzlem objemu senc, je bruhnila iz sebe neke malenkosti. Obbožal jo je veter, ki je drl nad Sočo. Travniki, planinsko zeleni, so dehteli kot prespana otroška glavica. Vonji so segli vanjo in se kot duhovno seme razprostrli v travničke, ki so jo poživili s šumi trav in cvetlic.

Človeški glasovi so bili kakor pretoki vode. Najrazličnejši glasovi, najrazličnejši pretoki.

O, koliko narave je v nas!

Skal, grmov, mahov, praproti, mrčesa in pikapolonic. Teh, teh.

Ni bilo kar tako iti. Zdaj vidi, ko posluša te obsoške vetrove. Te vetrove in te kratkovidne prikazni obvodnega dopoldneva. Ko smrt prihajajo in odhajajo, spiyejo dva deci in zginejo, pa spet pridejo in jo gledajo ter spiyejo *krigel* scalnično rumenega dneva.

Vse strehe, ki jih vidi, so se je začele braniti. Nastal je nenadoma strašen odpor proti nji, čim bliže je bila Selam. Kdo neki jim je povedal oziroma sporočil, da prihaja.

Kratkovidne obvodne prikazni?

A tu so še daljnovidne in slepe ter neme, ki udarijo tako, da ležejo nate in ne prideš živ spod njih. Za tabo izgine vsaka sled.

Nato je avtobus ustavil drugič: *Kobarid*.

(*Koberd.*)

Polizan sprevodnik, ki ga Primorci med sabo imenujejo *profukelj*, je šel s šoferjem, zajetnim medvedom, pit.

Tenke, prstene postavice – potniki, so nekaj zahreščali v smehu in se porazgubili po molčečem kraju brez snujočega glasu v sebi.

Malo je pomislila, ko je izstopila – *kam zdaj*.

Lepa potovalka je zacingljala z oblih ramen.

Bila je ogrnjena v planinsko jopo, noge je imela stlačene v oprijete pumparice. Oprsje pa ji je krasila srajca z rdečimi kvadrati.

Kratkovidnih prikazni okoli nje je bilo vse več. In uzrla je prostranstvo vetrov, s soncem in brez njih – zelo zelo svetlih. Le nekaj temnih vetrov je bilo pustih in kakor skale mrzlih.

Vsak glas pa se tu prestreže in analitični stroji kratkovidnih prikazni dopoldneva ga identificirajo v svojem spominu – kdo je. *Ali ni sovražnik ljudstva*.

V hipu ji je bilo jasno, da ne sme nikogar prav nič vprašati. Vsemu in vsem mora dajati vtis, da je kraju dodobra znana in tudi kraj nji.

Nasproti vogalne gostilne je bilo na vhodnih stebrih vtisnjeno na tablo: KOSTNICA.

Rdeče.

Torej v hrib – se je odločila.

In nekaj očesc kratkovidnih prikazni je ostalo brez zaposlitve.

Vzpela se je v ridasto strmino, polno grmja. Više jo je pospremil do cilja broneni križev pot. Rezko je zadišal mlad srobot. Ogovorila jo je kukavica. Iz nešteti razsutih krtin so žarele bele človeške kosti in modri drobci stekla.

Čudovit je bil pogled na stare strehe z upognjenimi slemeni. Dimi, plavimi lasmi starih punc, ki so ginevale v mrakobnih sobanah. Začelo jo je greti, zato je jopo zavezala okoli ledij. Neznansko se je razveselila, ko je zagledala mogočno nekropolo s cerkvico svetega Antona na vrhu.

Vzpela se je po širokem stopnišču v obliki delte do prvega osmerokragega podstavka vélikega groba. Za zelenimi marmornatimi ploščami z imeni in priimki ubogih soldatov so prhnele mlade kosti, bele in čiste, ker jih je ostro planinsko ozračje presvetlilo s svojo mrzlo svetlobo.

*Skrivnost vere!*

Na robniku pa so sedeli učenci in učenke ter se učili risati perspektivo. Profesor je bral pornič, vrtal nos in sesal čik.

V trenutku pa se je vzpel in se razjezil – nekaj je videl: Ne radiraj, no, orkodindijo! Samo Hitler je na tem svetu menil, da mora radirati, ker je bil pač pleskar in ne slikar. *Avša!* Kar si narisala, je ja narava, ali ne vidiš? Črta ali oblika črte sicer ni ista kot tista tamle, ampak tako je pač tvoje

občutje te črte in samo taka črta je prava črta. Po tvoje bi potemtakem moral Van Gogh samo radirati.

Otroci so se veselo razmahnili. Šinil je smeh in razgrela se je duhovitost. Prav nič se niso bali profesorjeve replike in jeze in to se je Dori zdelo imenitno.

Nikogar se bati. Še posebej ne otroci.

Dora se je, pomikajoč se od imena do imena, približala sedečemu profesorju, rahlo nagnjenem čez zidec in ga pokrila s svojo telesno senco. Naglo se je vzravnal in se zagledal vanjo.

Pozdravila ga je in mu povedala, da bi rada vedela za nekatere smeri v dolini, polni sončnega zvoka.

Vstal je in jo povabil više. Povzpela sta se k cerkvi in šele tam je likovni učitelj razumel, da si ne želi videti cest, ki razrezujejo pokrajino, ampak kje natanko leže te pa te vasi.

Imel je mil, erotičen pogled. Otroško začuden, kot bi gledal cirkus. In neodžejane, poželjive ustne.

Razložil ji je z roko in glasom preprosto toponomastično panoramo. Začela sta s smerjo proti Tolminu, odkoder se je bila ravnokar pripeljala z avtobusom. Potem z daljavo proti jugozahodu, omreženo s tilom mrča, rahlo nestvarno, impresionistično – tam so ležali in se belo svetlikali Robič, Nadiža, Sužid pod Matajurjem. Vasi Sela,\* Bela in Kred pa je zakrival obsežen hrib in se niso videle. Za njima, je pokazal z roko – vrgel jo je čez rame – pa je bil Bovec.

Vse skupaj je bil en hakenkrajc – to tu, to tam.

Nad vse ljubeznivo ji je razlagal bedeker, kakor da je bil že uganil, kam jo nese.

Predvsem jo je zanimala ena sama smer – smer za Sela, Belo in Kred.

Vprašala ga je še, katera imena so tu najbolj pogostna.

Profesor jo je bil spregledal in jo je imel za umetnostno zgodovinarico, ki pač zbira za kako inštitucijo starožitnosti.

Naštel jih ji je ducat najbolj pogostih.

*Žal med temi ni bilo imena Kragelj.*

Nevsiljiva ga je vprašala, zakaj ni tu toliko Kragljev kot na Vipavskem (se mu je zlagala).

Kragljev, Kragljev, se je razvnel kot prej pri radiranju črt. Koža okoli ust se mu je napela, čelo potno zasijalo. Imel je visokega in prepadnega, nad katerim so se spreletavale lepe erotične ptice.

Naglo in silovito je reagiral: *Ti!*

Otroci, ki so se med tem spodaj zabavali, so ob *tovariševem* glasu spodaj otrpnili.

In slišal se je molk v besedah: *Kaj pa je spet.*

Na vrh, k cerkvi, je pripeljalo neboječe lepo, vitko dekle. Bujna črnolasa, ki se ga seveda ni prav nič bala. Njene spočite, še neužite prsi od otroka in pohlepneža moža, so se jima približevale kakor vagonski odbijači.

\* Fiktiven kraj.

Tiho, počasi in s silno močjo.

Ti, ali ste samo vi Kragelj v Selah, jo je *napadel*, da bi prekril, kako mu je všeč.

Njej to ni ušlo, zato se je zabavala.

Povedala jima je, da je samo ona Kragelj in pa Igor, bratranec, ki hodi v VII. c. So pa Kraglji še v Volarjih in trije ali dva v Breginju.

Torej pet, šest, je sanjavo in glasno odmisliła Dora in se gledala živo z dekletom, ki ni hotelo oditi nazaj. Najbrž ji je bila sorodnica – sestrična. Prvič je začutila, kako se čuti kri, če je v nekom ista kot v tebi. To je trenutek, kot bi jo res prelivala, samo drugače. Ne moreš in ne moreš se odtegniti čaru, ki ga razsipa ista kri. Vleče te k sebi kakor smrt.

Kaj pa je, tovariš? je vprašalo dekle in se treslo.

O nič, nič, priimki zanimajo *tovarišico*, priimki, ki so najbolj pogostni.

In črnelaso dekle je odšlo nekam prizadeto ter v globokih dvomih. Globoko v sebi je čutila, da to gospo zanima predvsem *ona*. In še dosti več od tega. Hkrati pa se je tudi spomnila, da so res nekoč hodili od hiše do hiše študentje in spraševali, kako se pri hiši po domače reče. Zbirali so stara imena. Vendar jo je neki nemir stresal dalje, kakor da ji sedajo na kožo posebni občutki.

Otroci in prijazni profesor so odšli. Ostala je sama.

Odzvonilo je poldne.

Svetla in temna vetrovna prostranstva so se umirila.

Doline so zadremale in čakale, da pride večer in da jih zbudi.

Na tisoče in tisoče neznanih skrivnosti je začutila na sebi. Niso bile od tega sveta – ali pač. Prišle so iz globin kostnice, od mladih vojakov, katerih duh je tu posedal leta in leta in bil nič drugega kot vztrajanje nekega spomina.

O, kakšen dragocen spomin je to!

Vsepovsod bi morali vzeti s seboj Dalija, jo je obšlo, ne pa bedeker s kočami in markacijami. Ko te obide deset tisoč nevidnih skrivnosti, bi morali takoj prelistati Dalija, da bi ti povedal, kateri *spomin vztrajanja* je blizu. Ali *Pokrajina Empordanes* ali *Apoteoza Homerja*. Ali *Čas jesenskega kanibalizma*.

Samo Dali je prepoznaval oblike snovi in spominov, ki so vztrajali in so bili vidnostim čutov neznane.

Dali je moral biti mnogokrat slep, da je videl, in čestokrat nem, da je slišal ta spomin in govoril z njim. In nam ga dal potem v razpoznavo.

Zapustila je tiho, nemečo kostnico in odšla po peklenski gorkoti in po bujno odišavljenem dnevu nizdol, bosa, mimo križevega pota, krtin in valovanju toplote s streh.

Res, te kosti za marmorjem so hodile križev pot. In tu je zdaj Golgota. In semkaj bo prišel isti ukaz, kakor tedaj Ezekijelu, in je prerokoval, kakor mu je ukazal Gospod.

*Reci kostem...*

Takoj si je odšla ogledat urnik z odhodi avtobusov v smer *Bovec*.



Še dalje je čutila skrivnosti *Pokrajine Empordanes* in nešteto mačjih oči izza zaves.

Na avtobusni postaji ob cerkvi so sedeli na klopeh starčki, ki jim je vse na tem svetu odzvonilo, razen gledanja v predstavo sladke onanije. Preprosto povedano: drkali so si ga v spominu. Fizično ne več, ker bi jim počilo srce od moči ejakulacije. Ker to je res vžig atomske bombe. Verižna reakcija Adamovih potomcev, ki so v celem vsi po vrsti navadni zločinci – prav zaradi fisije. In Bog jim je jasno rekel: *Ne si ga drkati!*

*(Prekleta Eva!)*

Zavila je v hlad cerkve mimo umirajočih Adamov.

Enemu od teh Adamov je bilo ime Franc in slišala je za sabo, da bi rad šel za njo kamor koli.

Cerkev je bila pravo pribežališče.

Mír, tišina. Vonji obnucanega lesa. Hlad.

Bila je bolj kapelica kakor cerkev, če jo primerja s koelnsko katedralo.

*Spomini vztrajanja* niso šli za njo v cerkev, ostali so na soncu in se šli hladit v veje bližnjega občinskega kostanja.

Zarila si je obraz v roke. Prosila je to živo hladno tihoto, ki ne pozna ne fig ne oljk in ne ptic, ampak zgolj svetlobna nihanja blaznosti, da bi ji podelila svojo navzočnost.

*(In tako jo je prejela.)*

Malo ji je bilo slabo ob tej spremembi in nekaj časa ji je bila glava težka.

Gorela ji je. Potem pa je bila odrešena in je začutila, da je ni več strah pritlikavih prikazni dopoldneva.

Zdaj so nastopile službo že dolgovidne prikazni iz popoldanske izmene.

Še malo se ni zavedala ali čutila, da so to res jalove tišine z resničnimi nihaji norosti.

V sveti hram je stopil mehurjasto rdečeličen kaplan in jo vprašal pred Gospodom v tabernaklju, ali si morda želi svete spovedi.

Odkimala mu je, da ne.

In Razputin je izfrlel. Obraz iz ruskih romanov.

Tudi ona je izstopila na prodno bleščavo sonca.

Kupila si je ob pošti češenj pri Brikah in jih šla v hotel *Bujnosajres* oprat. Tam so v njeno osuplost sloneli *šerif* in dva zdravnika, po govorjenju sodeč, čakaje na kurbo ali morilca iz zlatih gora, ki prej ali slej mora priti tudi v Kobarid, da ga ustrelje. Že od Gregorčičeve smrti dalje ga čakajo.

Natakar, ki je smrdel kakor oven po makedonski ciganki, ji je opral vsako češnjo posebej v koritu za pranje kozarcev, *šerif* pa jo je skoraj že hotel legitimirati, zdravnika pa sta ji že – skoraj – pisala recepte za nožnični gel.

Odpihnili jih je, te vaške intelektualne piške brez riti, kot pečko češnje.

Zobaje oprane plodove, je šla do spomenika ljubega ji pesnika, ki se

ovija v črno. Eleganca talarja in očita gnoza na obličju pesnika je bila vrhunska poezija bronca.

Vznožje je nekdo okrasil z majhnim lovorovim venčkom in trobojnico.

Počasi se je namenila skozi lipov drevored, skozi obilje senc. Dehtelo je po sladkem lesu in sladkem cvetju. V kupolah vej so skakale siničke.

Zobala je po dve in tri češnje hkrati in pljuvala pečke po cesti.

Bilo ji je dobro. Pokrajina se je ognila z nečim, kar je bilo v nji od samega začetka.

Črički so vrtali dan v zagrinjalnih navalih.

Spomnila se je na hotel in zazdelo se ji je smešno, da ima tako nedomače ime – *Bujnosajres*.

Ali je bilo to zaradi cesarja Haile Selassija, ki se je nekoč peljal tod skozi in ga je zeblo, pa je dejal Titu, da bi morala oba družno vladati Argentini namesto vroči Etiopiji oziroma balkanskim pederastičnim bastardom... In je prišel ukaz od Socialistične zveze Slovenije, ki je imela dolgoletno prakso s prekrščevanjem Svetih Marjet, in so hotel preprosto in mahoma prekrstili v *Bujnosajres*. Kobaridci pa, vajeni ubadanja z norci, so bučno in veselo sprejeli prekrstitev. Tako je, so lementirali prekrščevanje hiše: kaj kuplerajskega moramo imeti, da bodo prišle lire... In morda še katerikrat Ernest Hemingway.

*Amen.*

Dora je priromala pod najbolj previsno skalovje Matajurja. Iz skal bazaltne modrine je priletel velik, mogočen kragulj in v krogih, ki jih ne spravi skup nobeno šestilo, omejeval nečemu na nebu življenjsko območje. Morda zajcu, miši, krtu na zemlji.

Samo na nebu domuje lik, ki ti odmerja življenje na zemlji.

Vas Sela so drhtela in trepetala v plevelni sparini.

Fara in pokopališče za te podmatajurske vasice oziroma zaselke pod Stolom je bil Kred.

Napotila se je k cerkvi proti pokopališču.

V oknu farovža je opazila rumen obraz.

Po celem pokopališču je plenjala trava do pasu in z vetrom v cvetovih. Spomeniki in križi so stali kakor ustreljena telesa. Črički pa so piskali na svoje klarinete.

Čez njivo večnosti so brlzigale lastovke.

*(Rumen obraz se je spremenil v oblak in jo opazoval z višin.)*

Bredla je po travi, šumeč kakor kosa iz mesa. Nobene bilke ni odbila, le uklonilo jih je morje. Gaz za njo je bila globoka, kakor usekana v travnati sneg, ki pa se je sproti višal, ne nižal – kopnel.

Totenkamra je bila nekakšen kurnik. Iz nje so molele črne, obdrgnjene trave, dobre tudi za zakol prašiča.

Ura v zvoniku je razglašeno plennila. Za strah vrabcem.

Dora je šla molče od nagrobnika do nagrobnika in brala imena. Vse jame tod so imele v lasti telesa Uršičev in Urbančičev. *Dva mogočna klana.*



Nazadnje je zazvenelo neko črno ohišje – štirioglasta kitara. Tam pa so bili nanizani *Kragelj-ovi*.

*Tihi dom.*

Dva moška in tri ženske.

Gredica večnega sna je bila potresena z belim peskom. Na njej pa vse polno prevrnjenih rdečih plastik. Kozarcev za sveče. V nekaterih je bilo do polovice vode. Videlo se je, da so nazadnje gorele za *vse svete*. Bile so izprane in potemnele od časov.

*Mihaele Kragelj* ni bilo na spisku *Tihega doma*.

Bile so morda mati, njena babica in dve teti.

Vtem je za njo zašumela trava. Nekdo jo je prebredel kot ona. Prišel je pač – kot ona v ta oster čas popoldneva, da se razjoče na grobu.

Šum oziroma prikazen se ji je jela približevati. Nenadoma je obstala ob nji. Iz nje je puhtel oster žar življenja.

Dora jo je ošinila.

Bila je dosti nižja od nje.

V rokah je držala vazo s cvetjem: belimi astrami. Vaza je bila velik marmeladni kozarec. Obraz ji je bil potemnel od sonca, lasje pa so ji že siveli. Proge belih in črnih las so se izmenjavale kakor tekališča za konje.

V trenutku je presodila, da ni bila čisto sama na poti semkaj. Ves čas je imela spremstvo. Najbrž je zadostoval za to tisti pogovor pri kostnici s profesorjem risanja in pogovor, bežen sicer, z dekletom, od katerega se ni mogla ločiti in katere prsi so bile kot blažilniki. O teh namreč poroča tudi Henoh v Stari zavezi, da so bile naslada nebeškimi kanibalom, ki so prav zaradi teh prsi kasneje prešli v izumrtje.

Jasno: vas je eno samo oko in eno samo telo, čeprav je obojnih nešteto. V vseh samotah je to refleks samoohranitve.

Dekle je moralo povedati doma, da se je neka ženska pri kostnici v Kobaridu zanimala za imena. Predvsem za ime *Kragelj*. In na vasi nič ne prepuste naključju, ampak vse zanesljivosti med naključnim in večnim. Čutijo – in vedo – odkod bo prišel strašen udarec. In kje neki naj ženska brska za imenikom vasi, če ne na britofu. Vrh tega jo je, ko je šla peš proti Robiču, srečevalo na desetine vozil – in vmes se je moralo neko oko posebej ozreti vanjo. In to *oko* je moralo reči nekomu: *to je tista*.

In morda je reklo *to* prav nji, ki sedaj stoji pred njo z astrami v kozarcu za marmelado. Ali pa komu drugemu – dovolj, da so *Kragljevimi* vstala ušesa.

To se tiste krmežljave dežurne senčne prikazni popoldnevov, na vsem svetu enake. Samo da so v mestih bolj eksplozivne, udarne, vedno presenečajoče, na vasi, kjer valujejo moreče tihote in svetlobna nihanja blaznosti, pa ponižne, nevidne in vedno v drugačnih preoblikah bodisi kot astre bodisi kot koprive.

Umaknila se ji je v travo, da je ženska ob nji odložila trilitrski kozarec z rožami na grob in prižgala svečo.

Dori je bilo jasno, da je *izdana*.

Kmetje sredi poznih pomladi, ki skoraj že prehajajo v žgoča poletja, ne obiskujejo vernih in nevernih duš svojih spočetnikov.

Pomerili sta se s pogledi, drobnimi, črnimi kelihmi oči, v katerih je skrita drzna ženska sreča – erotika.

Kmetica jo je pojoče mehko in karseda ponižno vprašala, skoraj svetniško spokojno in raševnato, če morda *koga* išče.

Obraz je imela temen, ožgan od vetra in joka.

Dora ji je pokimala.

Pokojno mamó . . . , je priložila. Mihaelo Kragelj.

Oh, kdo pa ste? je vprašala presenečeno kmetica in glas ji je bil povišan.

Dora Vrabel.

Odkod?

Iz Pirana.

*Davljenje čustev.*

Mihaela . . . , je vlekla iz sebe in pokašljevala, *Mihaela sem jaz.*

Kragelj?

Bila . . . , bila . . . Kje je že to! Zdaj sem Urbančič. Tole tu je moja mama . . .

Potem niste mrtvi? Dora jo je premerila, do kod bo šla moč te ženske pred njo pri prekrivanju. Določno je začutila, da so *vrata* pred njo prava vrata. Samo skozi nje mora stopiti in bo stala sredi svoje mame. Razsvetljena kakor prazna sanja.

Zakaj pa naj bi bila mrtva? Ali bi mar morala biti? je vprašala in mižikala, usta pa so mlela strah, bel in črn. Trepalnice so ji praskale svetlobo, ki je postala moteča.

Morali bi biti, je odvrnila Dora. Že osemindvajset let po tistem. Se vam ne zdi.

Vagali sta se s konicami pogleda.

Kmetica je postala lojnato bela, kakor oparjen prašičji rilec. Zginila ji je prstena barva, zajedena v lica.

Zrušila se je na kolena in objela Doro okoli kolen. Ihtela je in tiho klicala: O ti moj Bog, o ti moj Bog! Čutila sem te v srcu. Vedela sem, da se bova še videli, preden . . . Tam si bila vedno moja, moja, moja . . . O ti moj dobri Bog!

Vedno tiše je klicala, kakor da umira, njene noge pa je prižemala na svoje uničene prsi.

Vstanite, no, jo je prijela Dora in odložila potovalno torbo v travo, kjer so špricnile proti nebu kobilice.

Dajte!

Ne morem, ne morem, je mrmrala in se ulegla ob njene noge, klicaje vedno tiše: O ti moj Bog, o ti . . .

Vstanite, mati!

Kaj, kaj si mi rekla? Jaz ti to ne morem biti, deklič. Jaz sem te zapustila . . . Zate sem umrla . . . O ti moj Bog . . .

Vedno teže je bilo z njo. Ležala je in šepetala, skoraj blazna. In pridružile so se še bolečine v nogah – krči. Začela je vpiti.

Dora je vzela vazo z astrami mrtvim in jo začela s tisto vodo močiti. Nategnila ji je tudi obe nogi. Držala jih je v rokah, kakor da vozi nekam samokolnico človeškega smradu in v njem mrtvo materino srce... V *Pokrajino Empordanes*, kjer vztrajajo nevidni predmeti in duhovi.

Dora se je začela bati, da ju kdo že ne opazuje v tej enotelesni in enočni vasi z enim glasom in eno mislijo: preživeti, pa četudi kakor bazalt skal.

Zadegala si jo je na ramena in jo prislonila ob cerkev, rumeni steni, polni živih martinčkov in bršljanskih plezalk.

Mihaela Kragelj je bila brez moči. Dobesedno se je podirala kakor hiša.

Dora ji je dala piti iz vaze mrtvih.

Morate se zbrati... ji je prigovarjala. Hotela ji je reči gospa in mati, a ni rekla ne enega ne drugega, ostala je pri nevtralnem opredeljevanju tega čudnega ženskega bitja, ki jo je nekoč rodilo.

*Prikazni daljnovidnega popoldneva pa so šepetale: voda, voda...*

Ali pa je to vpil fazan.

Končno se je le vdala Dorinemu prigovarjanju in našla spet svoje izgubljene moči, pravkar čisto zlomljene na tleh in na nebu.

Poravnala si je vijoličasto, *obšlesano* krilo, skoraj presojno. Na bosih nogah je imela obute težke, nedeljske, kmečke nizke čevlje. Bela bluza je bila rumena in zaprana.

Pojdiva kam od tu, ste za to? jo je vabila Dora za sabo. Lahko kdo pride in ne bi rada doživela sprejema izgubljene hčerke. Tudi za vas, če ste poročeni in imate otroke, bi bilo tole vračanje z mano v preteklost velik vrag. Pojdiva, pojdiva – kam.

Odšli sta druga ob drugi po stranpoti čez bežeče daljave travnikov.

Stebila so se svetila kakor laks. Kobilice so skakale v strahu vsevprek. Padale so nazaj kakor trde kaplje ledu.

Stopala je za njo.

Dora se je odločila zatrdno, da ji ne bo rekla *ti*. In tudi mama ne in ne gospa.

Preinili sta se skozi grenki duh vrbja do šuma reke – *Nadiže*. Zelene leptovice z vonjem po maščobi rib. Valovi so bili kakor stekla odsevajoči. Živi. Sredi reke je lebdel tolmun s skalo, poraslo z mahom in bilkami rdeče trave. Sedli sta na breg, skriti očem, in se prepustili postrvem, ki so bile potopljene v tej čisti vodi.

Mama ji je tu nerodno v besedah, zatikovaje in pojoč, *izročila* precej nenavadno zgodbo, ki obišče prej ali slej vse mlade punce v letih prvega sladostrastja, ko razum vedno pade in obvlada človeka hrepenenje. Pravz-gib. Bila je na šolanju pri teti v Kopru, materini sestri, da bi postala *tovarišica* in učila v naši novi, lepi domovini otroke. Na šoli pa si jo je profesor začel ogledovati in ji dvoriti toliko časa in tako, da je iz tega prišla

ven kot sad ona. (*Dora.*) Profesor je pritiskal, naj bi se zanositve znebila, ker pa je teta vztrajala, da je splav za tako mlado dekle nevarnejši kot roditi otroka pri šestnajstih – je rodila *njo*. Je pa potem na tetin nasvet otroka pustila, da ga kdo posvoji. To so ljudje delali, to delajo in bodo še delali. In ker je teta poznala cel Koper, je pač naredila tudi to, da je *umrla* na porodu. Za vsak primer pa je šla urejevat tudi stvari *tja* in zato ni na porodnem listu kaj prida podatkov o nji.

(*Teta naj bi bila imela vsepovsod zveze.*)

Tam je le njeno ime in ime vasi, kjer je rojena.

Spomladi pa je odromala domov kot falirana šomaštrca. *Preveč cvetkov... Ni šlo in ni šlo.* Izstopila je. Teta pa je mami napisala lepo, dolgo pismo, kako se to dogaja vsem na svetu. Mnogo jih falira, vsak po svoje pa *vsi*.

Razumela bo, da z otrokom ni mogla priti domov, ostati na šoli in v kraju, kjer je prenašala nosečnost, pa tudi ne.

Kako naj se vrne z otročičkom in z učiteljščem čez ramo kakor čevlji!

To bi bilo za mamo in za vas le preveč.

S teto sta naredili tako, da je šla škoda naspol.

Potem se je poročila v upanju... Zdaj ima tri hčerke – Anito, Alenko in Jasmino. Vse so v službah in so poročene... Ko se je sosedova vrnila iz šole, je prišla takoj povedat, da neka Ljubljancanka v Kobaridu sprašuje po imenu *Kragelj*. Pri priči se ji je vedno živo upanje v srcu stemnilo in predramila bolečina. Takoj je vedela, za kakšno Ljubljancanko gre. In koga ta išče. Vedela je, da prihaja na njen grob njen otrok prižgat svečko. Zato je pohitela z astrami...

Seveda je bil pogovor daljši in z vsemi nadrobnostmi in odenki nesreče, ki se piše vsaki ženski enako, le da eni z malo temnejšo barvo, drugi pa svetleje in s kancem upanja. Zgodbe te vrste so kot obsedno stanje že dolgo pripravljene. Napisane so na sive in bele oblake, na megle, deževne kaplje in sneg. Na strop in tla, po katerem hodi človek. Doro je v tej zgodbi presunilo samo to, da je imela na istem kraju opraviti z istim *klišejem*, le da so bile posledice zanjo povsem druge. Ni dobila otroka. Imeli pa sta *obe* vsaka svojega profesorja. Kot prvega moškega.

V tem pa je bilo nekaj skrivnostnega oziroma, kakor bi lahko rekli, usodnega.

Ali je bil to dedni nagib, da sta obe doživeli isto zgodbo, pisano na oblake, ali naključje, ki mu pravimo tudi usoda in ji ne moreš uiti?

Usoda je zakonitost, medtem ko naključje *ni*.

O vsem tem seveda ni materi niti črhnila. *Njo*, mater, je profesor skoraj uničil, ona pa bo že čez štiri dni – tega ta hip še ni vedela – kot spomin sebe poiskala svojega razdevičevalca sredi osamelca Istre, Motovuna, in ga popeljala ven iz mesteca v žalostno pokrajino do prepada in ga pustila hoditi za *njo* kot prividom, dokler ne bo zgrmel v globine, se polomil od nog do glave in obležal še poln življenja – ter počasi, počasi crkaval sredi mrzlih istrskih zor, vročih, peklenskih dnevov in godbe zamolklih figovcev.

Molk ju je prevzel in tuhtanje. Reka je s svojimi zvoki oživiljala ptice na nebu, ljudi, otroke v igri... Vsi živi zvoki so bili nekoč mrtva glasbena snov.

*Bili so potoki, reke, dež, studenci.*

Nadiža je bila kakor sivosrebrna tkanina za telo, ki se želi spovedati. In to je vsaka voda, spokorna stvar, v kateri je tudi že blagodejna pokora.

Mama ji je, poslušaj reko, nad katero so cvrčeč begale lastovičje škarje, s skale na skalo pa skakali vodomci, naposled zaupala, kdo je njen oče.

To je bil neki Largo Teodor-Teo.

Umetnik.

Takrat jih je poučeval risanje.

Podvomila je, da je še v Kopru. Če pa je, mora biti že gospod v letih. Ali pa se mu leta vsaj dobro poznajo.

Od nje je bil starejši petnajst let.

Tudi Dorin razdevičevalec jih je imel takrat natanko toliko – petnajst več od nje.

*(Že drugič jo je presunila podobnost klišejev v njenem življenjskem primeru.)*

Mama mu ni prav nič zamerila. Tako je pač življenje. Ženska se mora vdati *sebi*, ko pride čas, rada ali nerada, izbiranja ni dosti in tudi časa za to ni na pretek. Isto velja tudi za moškega: ko je poklican, mora iti k ženski in ji narediti *to*.

S tem kmečkim trdim pristopom se Dora ni strinjala; tako preprosto in rustikalno med dvema pa le ni: ženska navsezadnje ni krava, ki jo vodijo k biku. In to k nemu za vse.

Dora je bila takrat v stiski, ki jo je profesor drugačne stroke kakor materin izkoristil; lahko bi rekla – poteptal. Najbrž je imel podobno mnenje o spolnosti kot mama: da ni kaj izbirati, če že nanese prilika. Primi in pohodi, ker kasneje ne boš več mogel istega *pohoditi*.

Neka okvirna resnica v tem sicer je, toda tudi neka vidna estetska pravila so, če ne še kaj dosti več od *pravil*. Dogaja pa se res tako, kakor ji je zaupala mama, pa tudi drugače: kakor vidi in čuti sama.

Tega ni svojemu razdevičevalcu nikoli odpustila. Je pa prenesla tisto noč in dneva kakor mama ali kakor da je zaužila velike količine mamil. In še danes so ta težka moreča mabila v nji, kljub temu da vse to že pokriva pestrejše erotično življenje, tako po obliki kot vsebini...

Zdelo se ji je, da v desnem ušesu raste zvok, ki mu pravimo zvonjenje v ušesu. Prisluhnila mu je, dokler ta ni prerastel v glas, ki jo je klical po imenu.

Bil je to glas dr. Sare Kahnweiller in njena *mademoiselle*.

To je bil spet opomin, naj se pazi, ker je blizu svoje *vrnitve*.

Vedno ji je posebej naročevala – *vračati se – ja, vrniti – ne*.

Polastil se je je občutek panike, ki pa se je pomiril šele s spominom na sanje, ko ji je angel Rafael naročil, naj vzame svoje telo in odide z njim.

V tem je zagledala višji pomen svoje *vrnitve*.

Z mamu sta se potem pomirljivo razšli.

Ni je poljubila – saj je ni imela za kaj. Bila je mrtva, čeprav je bila živa in sta govorili. Nič ji ni zamerila, ko je svojo težavo življenja razpolovila na dve – na svojo in njeno.

Otrok je vedno olajšanje za mater, ker odloži vanj svojo lastno težavo.

Mihaela Urbančič, nekdanja Kragelj, je stala pred njo sezuta, z razpokano kožo na petah in črnico v ragadah. Od sonca je bila vsa rožnata. Smehljala se ji je kakor dolenski cviček. Dobro je čutila, da veje iz hčerke, ki jo je pred osemindvajsetimi leti *zavrgla*, mračen hlad. A to je deloma pripisovala tudi svojemu strahu, ki ga je Dora morala začutiti, da bi vseeno šla skupaj z njo v vas (*ali kar sama*) in začela vpiti, kazaje nanjo: *Moja mama, moja...* In da bi se tako vseeno ponovila prilika o izgubljenem sinu, ki pa je lahko tudi hčerka. Zanj bi bil to konec življenja na tem svetu. Konec za vse tri hčerke in moža. V eni uri bi ne bilo več – pet ljudi.

In najbrž tudi Dore ne.

Slovo je bilo na moč preprosto. Tako pač, kakor si ga je Mihaela tudi želela: samo pogled, ki se je zliman od medu grenkih spominov začel trgati in se trgal, trgal, trgal, dokler se ni pretrgal in povlekel za sabo samo svoj tenki konec zgoščene tekočine.

Niti roke si nista podali.

Mati je odhajala s svojo dolgo senco, rahlo upognjena, kakor da se reži predse.

Dora ji ni zamerila sebe in njenih težav v nji, ki jih nosi po svetu, ne tega, da noče imeti z njo sedaj kakršnega koli opravka.

Imela je pač svoj svet.

Uredila si ga je v muki in za visoko ceno. Zdaj ji bo ta svet žal postal pretežak.

Ne bi je bila smela obiskati ne poiskati tako, si je očitala Dora, ne bi bila..., ko je strmela v njeno oddaljevanje. Res pa ni prav dosti manjkalo, da ni začela za njo na ves glas vpiti: *Počakaj, počakaj!*

Da, to je bila mama, vendar pa tudi *nemama*. In prav ta *ne* ji je vzel iz ust že uglašeni krik za njo in ga položil prednjo na tla.

Hip nato so jo skrili grmi, jagnedi in je že ni bilo več nikjer.

Dora je legla na tla in se zarila z usti v suho prst, vpijoč: *Maaa-m-aaa...*

*Mamaaaaaa...*

V usta so ji jele lesti drobne, robidovo črne mravlje, žgečkljive in dehteče po materini dušici ter po stebelcih suhih trav. Tekle so ji tako obilne solze, da je zamesila z njimi črno zemljo in si jo nanescila na lica ter usta.

Izpljunila je okus zemlje z mravljami vred, vzela iz torbe robec in si brisala solze, ki niso in niso nehale teči, čeprav ni več jokala.

Obsijal jo je oblak, napolnjen s soncem. Ležala je na tleh in z glavo na



potovalki. Strmela je v igro valov in v metanje rib. Nad reko je lebdel mrzel dah.

Bilo ji je hudo kot še nikoli.

Čudno: senca, ki je padla iz oblaka, ji je prinesla hipen sen samo zato, da je slišala cvrčanje ptičkov okoli glave. Kot v narkozi. In ko se je čez kako minuto ali še manj prebudila vsa ista, kot je bila prej, je bila polna tistega svetlobnega nihanja, ki ga je zaznala v cerkvi.

Matere kajpak že davno ni bilo nikjer. Zdaj bi jo objela in poljubila. Šli bi nato skupaj v vas, da bi se zgodilo tisto iz Lukovega evangelija o izgubljenem sinu oziroma hčerki. In v Selah bi zaklali vola in bi se začela gostija za cel breginjski kot.

*Samo kakšna!*

Zamišljeno si je sezula gojzarice, slekla hlače, nogavice ter bluzo. Snela oprsnik in majčko ter v samih čipkasto belih hlačkah z všito lastavico nad levim jajčnikom stopila v mlačni rečni obliv. Ni pričakovala tako tople vode, tako nežne in ljubke.

Postala je v tem blaženem vodnem občutju in prisluhnila rečnemu spevu izplakovanja.

Bil je tako živ, lep – trajen.

S kamna na kamen so skakali ponirki in utripali z repki.

Zabredla je v reko, ki ji je segla čez kolena vse do belih opojnih meč.

Kakor mrzla roka se ji je bližala v bližino osramja.

Onkraj je bil dolg, prodnat otok. Kamni topli kakor kruh, pečen na soncu.

Ledeni smaragd tolmuna se je plešoč pomikal pod vejami jelš in vrb v iztok. Bil je pravo malo jezerce, z velikimi skalami posejan. Okoli skal so poplesovale ribe, kakor da pletejo toku vodno kito las. Nikjer ni bilo nikogar.

Bila je čisto sama.

Blizu sonca je stal oblak in čakal, da bi sonce videlo ta ženski čudež lepote.

V tej svetli tihoti so zveneli kamni. Dolga, mrzla in topla kamnita pesem brez pomena.

Prikazni dneva so se poskrile.

Zaplavala je in se prepustila toku, da jo je nesel kakor Ofelijo v večno življenje – smrt. Kakšen hrbet je voda! Kakšen konj! Kako nežno in silovito dirja s tabo na sebi.

Razprostrla je roke in se prepustila hrbtno toku.

Dotikovale so se je ribe s poljubi.

Za dolgo se je vsa prepustila vodi in plavala, plavala s tokom in proti njemu.

Vsa obtežena od izsrkane moči se je opotekla nazaj na breg, sedla v travo in si pomaknila pod glavo platojast kamen.

Danes ji je drugič uho napolnil zvok.

Ob izteku piska je zaslišala spet glas in besedo, znano samo nji – *made-moiselle*.

Razžalostila se je.

Kam neki je zašla, da ves čas hodi za njo dr. Sara Kahnweillerjeva. In zaradi te neumne slovenske Marije Puc ter njenega *Jezusa*.

V tem je velika resnica, kar goje Judje že tisočletja: nikoli se ne smeš vrniti, ampak vedno in samo le vračati se.

Počutila se je zapacano od vseh teh zatohlih voženj, pešačenj in poželjivosti moških, ki so tudi, če hočete, suha spolna občevanja. Ne pride do kontakta, ampak *intakta*. A čutiš to vseeno. In si nečist.

Vstala je in stopila iz hlačk. Na ozkem spoju prednjega in zadnjega dela je bila vsrkana kri.

Strmela je v to jagodo in se ji čudila, zakaj neki je zrasla.

Do perila je bilo še najmanj deset dni.

Z mokrimi hlačkami je segla vase – v spolovilo. Bilo je še nekaj sledov.

To je bilo znamenje nečesa drugega.

Hitro se je oblekla. Sonce je prikukalo iz črnega, sajastega oblaka. *Smreke so smolnato zadehtele, veter je prehajal v toplo svilnato otipovanje.*

Bila je resnična Venus, ki stopa v školjko – ne iz školjke.

Grela se je na soncu, dokler je spet ni poklical vase zelenosivi tok. Pogledala je malo okoli sebe, in ker so bile vsepovsod samo velike, orehovo zelene zaplate travnikov, se je sklekla do golega, vzela milo in se potopila do vratu. Zobje so ji zašklepetali. Vodni tok jo je ovil kot kača velikanka.

O kakšen lep trenutek!

Povzpela se je na skalo, gola, se namilila od nog do vratu, zajemaje hkrati vodo, da je bila pena še obilnejša. Nato je kakor pajac iz bele vate zaplavala na sredo toka in tolmana ter se naglo pomikala ven iz jezerca. Ob izlivu na plitvini je bila voda čisto mlačna in polna beloušk, ki so se parile.

Izstopila je. Kaplje na nji so bile kot steklene kroglice. Oprijele so se kocin, las, dlačja, kože... Hitela je k potovalki in povlekla iz nje belo frotirko. Ovila se je z njo in žemela za soncem, ki pa zdaj ni hotelo izza oblaka, samo tople, rumene žarke je stresalo – razsipalo.

Spet se je prepustila toplim spodnjim oblačilom in vrhnjim. Iz torbe je povlekla še kup drugih reči, ki jih vsaka ženska lepota potrebuje za svojo sodomijo.

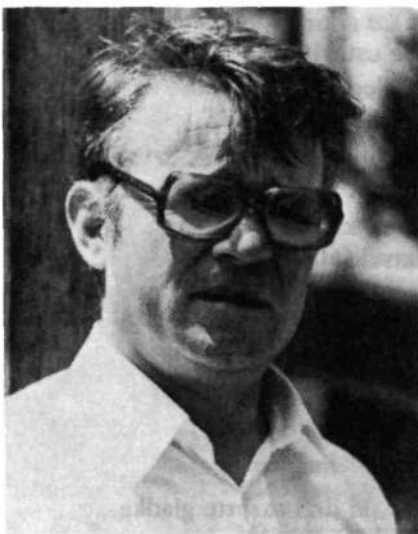
Blago je imela rada – in vodo.

Zdaj je bila spovedana vseh grehov.

Ženska ne potrebuje spovednice, ampak tolmun na Nadiži. Tam se ji vsi grehi izmijejo na mah, ko stopi do vratu v smaragd z rdečimi škrkami, ki se plazijo po dnu.

To so rdeče ribje harmonike.

(Nadaljevanje in konec prihodnjič)



Pavle  
Zidar

## Kratkovidne prikazni Kobarida

(Nadaljevanje in konec)

Zamišljena se je vračala pod previsnimi skalami Matajurja. Po ozki stezi med lešnikovimi grmi.

Hotela se je izogniti zasledovanju vasi, ki je gotovo še ni izpustila iz očesa. Vedela je, da si jo žele identificirati, kakor to dela pač vsaka slovenska vas. Najprej te po govorici opredele, odkod si, in potem gredo dalje, kot pajki, nežno in neslišno. V dveh dneh zvedo vse, kar potrebujejo za svoje varno spanje in prebavo.

Voda in njena odtisna senca je bila še vsa na nji. Nič ji še ni izbrisalo svežega in poživljajočega ji vtisa. Počutila se je bolje – in čistejše.

Mama je hodila ob nji. Ves čas. Bila je nevidno oprezna.

Bila je kakor velika žalostna misel. Ali nekaj takega kakor temnozelena trava v mesečini, ko ni več zelena niti modra niti črna.

Srečala je moškega, ki je divjal na poniju in je govoril sam s sabo. Peljal je v smer, iz katere je ona prihajala – v Nadižo. S plastično vrečko na balanci in podvodno puško v nji. Pozdravil jo je in odpeljal mimo. Videlo se mu je, da ni domačin. Čez uro ali dve je v *Bujnosajresu* videla istega moškega, ki je posedal ob mizah, kjer so onanirajoči starčki igrali preferanso, bil je, kot takim pravijo povesod, kibic, starčki pa so ga kratko med sabo imenovali pisatelj. Ali je bil to res ali ne ali le posmeh na kakšno njegovo lastnost, ve samo Bog.

Bil je videti tako smešen – tak nič. S štrlečimi mačjimi lasmi, pravkar okopanimi v reki. Morda celo v istem tolmunu kot ona, kjer je izmila s sebe vso svojo in tujo umazanijo, ki se je nalepila na nji kot pohota, kot postani mrliški zrak avtobusov, kot čustveni stresi na pokopališču v Kredu in kot pripoved tiste nesrečne zgodbe, pisane za vse ženske na oblak.

Ta tule, pisatelj ali kaj, je pogledoval zdaj enemu, zdaj drugemu v karte in se ji ni zdel sošolec Stanko + Branko, ki za vse krivi ženo, da ni denimo obrit, da je zapit, da je smrdeč. Pisatelj pa po njem tudi ni mogel biti... Videla je ona mimogrede nekoč Grassa, krupolentno postavo z brki kakor Stalin, in četudi ni imel niti sence bolne francoske romantike na sebi, ji je vendarle zbujal občutek, da je poleg obilnega mesa tudi zares pisatelj. Imel je frekvenco, Grass. Ta tu pa nobene. Nobenega valova, na katerem bi se oddajal.

Jedla je debelo palačinko oziroma bolj šmoren in jo razrezovala na krožniku ter pila zraven vroč čaj. Stregel pa ji je isti tip, ki ji je opoldne pral češnje.

Eno roko je imel uslužno na hrbtu, kakor da je lakaj na kraljevskem dvoru, z drugo pa ji je podajal taso.

V jedilnici *Bujnosajresa* ni bilo drugih gostov. Ne domačih ne iz tujine.

Tišina in preferansisti. Šum kart iz pološčene lepenke in strasti: Herz, pik, kontraaa!

Tudi pisatelj je opazil samotno gostjo in jo gledal bolj s svojo občutljivo kožo. Občuteval jo je kot mraz, toploto in vonj marelic.

Konec koncev se ji je le zazdel nekaj od tistega, za kar so ga imeli preferansisti. Morda je bil vsaj polpisatelj. Cvetoč na obrobju kakor plevel. Zabavni predmet slovenstva, kar pisatelj tako so.

Najbolj in najgloblje je doživela vasico Sužid nazaj grede iz Nadiže. Eno tipičnih, ki živi noč in dan kakor vse vasi: z enim očesom in do ure natanko z določenimi fiziološkimi potrebami. Ni si mogla zamisliti svoje mame kot učiteljice. Če pa bi to res postala, bi bila ostala plen vasi in končala v postelji s kakim kolegom ali miličnikom; ti so bili prvi, ki so smeli jemati v zakup ta sveti stan izsrkanih osebnosti.

Vsaka vas namreč vedno kliče nazaj svoje raztresene ude, ki gredo študirat. Mnogi ji pobegnejo, nekaj se jih tudi klavrno vrne, le trije, dva se nikoli več. Nočejo nazaj v to enoočesno bitje, imenovano tudi *idila*.

Po večerji se je namenila, da prespi v hotelu. Zakaj vsi avtobusi so jo popihali in do jutra ni bilo nobenega za na morje.

Natakar jo je odvedel k višji natakarici, ki je bila ekonom hiše *Bujnosajres*. Ta jo je legitimirala in odvedla v sobo, ki je imela okno na dvoriščno stran.

Zaradi miru.

Bile so to cenene bordelske sobe s skupnim straniščem in kopalno kadjo, v katero se je metalo vse, od sifilisa do vložkov.

Rjuhe so bile res sveže in čiste, to že, vse drugo v sobi pa je hranilo burne spomine. Umazano ostudne.

Poznala je to vrsto hotelov. V Nemčiji so vsi do zadnjega bordeli.

Plačala je višji natakarici nočnino, zaklenila in odšla malo po mestecu, imenovanem po domače *Koberd*.

Vsak, ki ga je srečala, jo je preiskal v skladu z globoko zavestjo o družbeni samozaščiti. In preiskovalci so bili otroci, gospodinje, moški in postarani ljudje, ki so se vlekli v cerkev.

Odšla je čez zelo lep in star, velban most na polje. Tam pa ji je že star, smejoč se starček ponujal nekakšno cvetje. Stal je v svojem gartelcu in se opiral z eno roko na železne grablje. Samo pomahala mu je in odšla jezno nizzdol ob toku reke.

Kakšni bedasti triki spolnih moških!

Večer nad Matajurjem je bil iz zgodnjih Mattisovih barvnih občutij.

Hladna, vlažna senca gore je legla na dno doline. Počutila se je kot na dnu vode.

Zazvonilo je ave.

Zdrznila se je: iz mraka se je izluščil že drugič danes moški s ponijem in ki naj bi bil krajevna znamenitost. Kakor Kristus v Galileji je prišel do nje in izginil.

Vsak dogodek je angel, le da ne veš, kaj prihaja po njem, maščevanje ali ljubezen.

Še se je sprehajala pod havbo zvezd in srebrne demonije.

Tudi noč je spačena prikazen.

V glavnem pa je sledila potoku reki, ki je izginjal v temi.

Potem, ko je povlekel veter skozi koritasto dolino, je odšla leč.

Sredi noči jo je nato prebudilo rahlo trkanje na vrata. Najprej je bila prepričana, da škrtka kje v sobi miš, nato pa je trkanje le prevzelo njene čute.

Nekdo je res trkal na vrata in jo hotel imeti. (*Policija?*)

Zledenela je po vsem telesu.

Vprašala je, kdo neki je, in prejela odgovor: *jaz*.

In kaj ta *jaz* hoče, je vprašala.

Odgovoril ji je, da preservative, ki jih je sinoči pozabil.

Šlo ji je na smeh. Kakšen cenen slovenski free shop!

Odvrnila mu je – jazu –, da jih bo dobil nazaj zjutraj pri šanku, če so v škatlici, če pa pod posteljo, bo naročila snažilki, da mu jih servira prav tam na smetiški.

*Jaz* je naglo odtacal, vidno pretresen. Bos, ker se je slišalo, kako se je koža oprijemala tekačev na hodniku.

Jutro jo je predramilo pod križnim ognjem petelinov. Drli so se kot razžeženi prašiči.

Ura je bila pet.

Skrčila se je in se odpočivala budna.

Spomini včerajšnjega dneva so jo obiskovali v obliki spačenih prikazni kot sive hostije.

Bili so težki in so ji utrudili dušo.

Mama ji sploh ni več šla iz duše in telesa. Njena podoba je bila zdaj tu – tik nje. Sedela je na robu postelje in jo gledala. Dora je vedela, da se boji, da bi se obrnila in prišla nazaj v Sela oziroma Kred.

Torej ima tri sestre oziroma polsestre.

Nikoli jih ne bo videla in ne one nje.

Pomislila je tudi na pisatelja oziroma Kristusa iz Galileje.

Táko, otrplo in premrlo jo je končno pregnal čas iz spominskega ohišja, da se je začela odločneje predramljati – oblačiti se in česati.

Na stranišče pa se je zelo bala iti.

Istega večera se je vrnila domov prek Ljubljane. Šla si je ogledat kraj svojega šolanja. Srečala je dva zapita kolega, oba seveda *pariška* genija. Tri

nekdanje profesorje, ki so ji ponujali usluge v *aktu*. In srečala je škofa z očali, ki jih je imel bolj zato, da ne vidi, kot pa vidi ta svet.

Najbolj pa jo je zaposlil živilski trg s svojimi tihožitji, kjer si je kupila pleten cekar, jabolka, jajca, kuhalnici in roži trobenti, ki se odpreta samo zvečer in presunljivo zadehtita. Rdeče barve.

Bila je kakor *odrešeno* mlada, ko se je zvečer vrnila v piransko-portoroški breg.

Starša sta se oddahnila. Zakaj, ji nista povedala. Samo da je bila spet z njima.

Maček Boffo je jokal. (*To je mijavkanje brez glasu.*)

Hotel si je izprostiti njeno ljubezen. Čutil je, da je zapravljena, a zakaj, maček kot pes ne vesta.

Živali nimajo védenja kot ljudje.

Boffo je bil lep maček: črn, svetleč se, naelektren od erotike. Prav takega je rad risal v nešteto različicah Mattise.

Spet se je obetal obmorski mahagonijev večer.

Poklicala je Boffa k sebi in ga pobožala po glavici. Od zadovoljstva je dvignil rep in iz konca repa je brizgnila po nji markacija njegove svojine. Spet je bila Dora njegova. Moral si je sproti ustvarjati svet in ne kot človek, ki ga svet čaka. To je težko delo in malokdo ve zanj. Tudi človek je njegov svet, na katerem preživi ali ne. Zato tudi markira vsakega človeka, ki mu je vdan – mačku.

Dora je povedala staršema, kako dobro ji je bilo v dolini Trente. Gledala je bila izvir Soče, zelen, bruhajoč smaragd. Malo niže pa se je v njem okopala. Pokali so ji zobje od hladu.

V žitno rumeni in kamniti dolini se je počutila kakor na dnu prostranega vrča, ki ima nazobčan in razbit vrat.

Alpe so vrč, ki hrani svéti mrzli encijanov zrak.

Povečerali so na vrtu. Ribe. In pili črno vino. Boffo je od vsake dobil okostje in se imenitno nasičeval in še elegantneje oblizoval... Nato se je Dora posvetila stvarim, ki jih je prinesla s sabo iz Ljubljane: cekarju, kuhalnicam, roži trobenti... Nenadoma je začutila, da so stvari v torbah, ki jih je privlekla iz Nemčije, dozorele v svojem času, in jih je izpraznila.

Za očeta je bilo to kup srajc, nogavic ter svilen kopalna halja; za mamo so bili kompleti kombinež, spodnjic, mikic, ohlapnih in živih barv.

Za očeta je imela še majhno quartz zapestno urico.

Konkurenca svetemu duhu je bil žepni urni demon, ne zapestni.

Urica je imela še kup drugih učinkov: bila je budilka z zvokom, ki razbije vsako *Jeriho*. Imela je še časovni kazalec: dan, mesec, leto in tudi mali radio – takoj so prisluhnili tržaškemu napovedovalcu.

Medtem ko sta oče in mama poslušala poročila iz ure in prelagala cape, je šla sama telefonirat. Poklicala je Matejo (Veber).

Sošolkin glas je bil plašen, na robu zloma. Živčnega.

Ko je prepoznala, kdo jo želi, se je razživila. Pogovorili sta se tako, da



ni mogel nihče, čeprav bi imel med dvema glasovoma razpet pivnik, razumeti, zakaj pravzaprav gre.

Da, srečala je ... In kako zgleda vse skup? Ti, še kar ... Ni nama pa šlo skup ... Ne? Strah ga je bilo ... (*Kakor po dogovoru sta mamu spremeni v moškega.*) Zakaj pa? Zaradi okoliščin, v katerih je ... Druga družina in misel, globoko zakoreninjena, da se ne bosta nikoli, nikoli ... videli ... več ... Več jutri, če imaš čas ... Imam ... (*Klink.*)

Vse ure naslednjih dni do njene smrti so bile nabite z dogodki angelov in demonov.

Človek ni ponovljiv, zato ga tudi giblje sila neznanega izvora.

Enkratni energetski naboj.

Sanje so sli, ki obiskujejo človeka in mačke. Bolezen, smrt, bolezen, to je demonska stvarnost. In angeli, ki prestrezajo čase, ker niso bitja iz razsežnosti časa, obarvajo vsako predmetnost smrti in ji dajo dimenzijo nadrealnosti.

Človek v bistvu ne dela drugega kakor omejuje hitrost svojega razpada in razpada drugih.

Tudi razpada razpada, in to je tragično.

Razpad je demonija maščevanja.

In človek, ves, kar ga je, je maščevalec.

Malokdaj je v stiku z angelom. Če je, je obravnavan kot vidni ali osrednji del razpada.

In v tem plesu se je zdaj motala Dora, ne da bi bila slutila.

Naslednjega dne popoldne je odpotovala k Mateji (Veber) v Izolo.

Bila je sama. Natalija, hčerka, je bila pri prijateljicah. Pogovarjale so se o penisu. Mnoge so ga že videle pri soščolcih. Ima nekakšno *shrambo*, ki mu dečki pravijo jajca, v knjigah pa piše, da je to modo ali moška spolna žleza.

Mateja in Dora sta si sedeli nasproti in se pogovarjali o nadrealnosti nepojmljivega srečanja.

Mateja je v trenutku zbolela in dobila temperaturo. Take reči so jo pretresle – in stresle do korenin na nebu. Ne na zemlji. Od tam pač prihaja temperatura in tja se steka.

Postala je rumena.

Mislila je na Dorino mamu.

Bila je prepričana – in vse je govorilo, da se je spomin kot možnost iztek, pa se ni, in z njim Dorina mama. In prav v prepričanjih tiči najhujša zmeta, je rekla žalostno. Zato nočem biti nikoli več prepričana o kakšni reči, ki je v zvezi s komerkoli. Le če nisi prepričan, je možnost, da ne propadeš ves, ampak delno.

Ta senzibilnost je Doro zelo pretresla glede nevarnosti, ki jo je prvič zaznala, da se ji bliža.

Če ne bi bilo tako, kot je bilo, bi bila Dora še brskala po Kredu in

presekala mir na vasi. Dovolj bi bilo, če bi ju videli skupaj. V nekaj mesecih bi izbrskali vse.

In Dora je to pripisovala vasi kot družbenemu bitju, ki je postorjeno občutljivo in je njeno mamo ob vesti, da nekdo sprašuje po priimku Kragelj, vznemirilo do poslednjega mišično duhovnega vlakna ter jo pognalo na obrambne okope.

Mateja pa je bila mnenja, da ni bila vmes – družbenost vasi. Ampak poistenje stvari z duhovi. Stvar je v bistvu duh in kot taka dober prevodnik slabega. V vsaki hiši so stvari in vse so demonska stvarnost.

In potem meniš, se je začudila Dora, da sem jaz demon.

Ne ti, bil pa je tvoj do prihoda tja gor; tvoja potreba po mami in njena, da te ne sreča tam, kjer bi jo ti lahko uničila.

Dora se je zamislila in umolknila.

Klečala je in mi objemala noge na britofu, je rekla brezbrizno, tiho.

To je vseeno in nič ne spremeni stvari. Gre za izredne stiske, ko se prepričanje, tako trdno in večno, razprši. Duhovi so ti jo posredovali. Uporabili pa so ključ naključja – je rekla Mateja in si prijemala razžarjeno glavo.

Dora jo je začudeno in dolgo gledala. Bila je skoraj ob vso svojo izkustveno prisposobo.

Pa ja ni to storil angel?

Mateja ji je pokimala.

Kaj ni vas le enotelesno bitje, enoočesno, kakor Kiklop, enoslušno in se brani tako izkustveno...

Do noči sta razpletali to srečanje in strmeli v niz nenadoma odkritih naključij, ki so splet tokov in iz katerih sta ona in mama prišli celi. Lahko bi bilo drugače.

Dora je prvič spregledala, da bi to bilo lahko zelo zelo res. In prav zato in zategadelj ni hotela zaupati Mateji namere, da *jutri* poišče očeta.

Njegov naslov je našla v telefonskem imeniku (*potem ko ji je mama povedala, kdo je.*)

Pozni večer je bil znova zgodnji Matisse – zelenorožnat, ko je stopala po izolski *rivi*. Pretreslo jo je Matejino poetično vražjeverje o angelih in naključjih kot tokovih, ki spremljajo vsakega človeka – vsako bitje od nastanka do razkroja ter še v samo spremembo milijone let.

Res, potem ni čudno, da sta bili Sodoma in Gomora.

In v sebi je slišala – *ne, ni čudno.*

Vrnila se je pozno domov. Oče in mama sta že ležala, ne pa tudi spala.

V sobo je povabila Boffa in nastavila štafelaj, na njem pa trdno grundirano platno. Slekla se je do golega in oblekla belo delovno haljo, vzela oglje in začela risati mačka, cekar, rožo trobento, ki je že širila vonj nepopisnih kakovosti in omamnosti, ter obe beli kuhalnici.

Ko je nakazala vse v skici in napolnila platno kot s črno plesnijo, je stisnila na paletu na kupe dehtečih barv.

Luči je imela obrnjene proti stropu.

Čopič je kot plamen ponesel svoje barve gorenja.

Nastajale so oblike in teater, ki je na sliki čudovit, v medsebojnih odnosih pa neznan. In neznosen.

Delala je vse do jutra. Tihožitje z Boffom, ki je dremuckal na njenem kavču in se pretegoval, z rožo trobento, kuhalnicama in jabolki, ki jih je kasneje vključila kot dopolnilo.

Nastal je čisto nov svet.

Jedla je jabolko in si ga sedé opazovala.

Noge je imela prekrižane, gole, lepe in svetle.

Tihožitje je bilo popolno. S tal si je sebe na njem ogledoval tudi Boffo. Oči so se mu zeleno svetile. Dora ga je vzdignila in ga približala portretu. Boffo je utripal z nosnicami in krvnimi sluznicami, in ker mu je lastna podoba ostudno zasmrdela, je skočil nazaj na tla in začel iskati jabolčni ogrizek.

Dora je smeje se v desni kot vtisnila svoje ime v zeleni.

Slika je bila dovršena kot še nobena doslej, zlasti Boffo se je svetil kot hudič. Sence pa, ki so izoblikovale jabolčni svet, je spal in dehteč sanjal.

Kuhalnici sta bili kot testeni baletki po napornem plesu, čisto omagani in sesuti na tla.

Šla se je okopat in spit kavo po celonočnem delu.

Prvi je videl sliko oče.

Bil je očaran.

Dora je stoje pila kavo in gledala od vrat sem podobo na štafelaju, še vso svežo. Hlapečo.

To je pa nekaj več, kakor to, je rekel oče in pokazal na cekar, kuhalnici in motajočega se Boffa.

Ne, to pa res ni to.

To je pa res kakor igra. Igrajo te reči, govore in pojejo. Jih slišiš?

In je prisluhnil.

Dora ga je objela in mu odšepetala: Ti, oče, pa res znaš videti, če hočeš. Kako boš šele gledal, ko bo slika *komplet*.

Kaj jo misliš še nadaljevati? Kaj je še ni konec? se je začudil.

Odkimala je.

Vtem je prišla v sobo mama. Mela si je zaspance iz oči in strmela. Bila je še vsa pijana od sna – vina teme.

Šli so nazaj v kuhinjo in so zajtrkovali skup.

Imela ju je res rada, odkar je srečala mater; tisto prestrašeno žensko, ki ji ni dala na pot življenja nič razen svoje zgodbe s profesorjem . . . In zdaj si je domislila: če bi ona rodila, in rodila bi zagotovo punčko, bi tudi ta imela opraviti z enim od teh prekletih profesorjev . . . Zato naj bo te zgodbe s profesorji konec. Enkrat za vselej.

Vsaj pri nji se mora končati.

Odločila se je, da se še to dopoldne odpelje v Koper.

Oblekla se je, nataknila očala in se odpeljala z avtobusom harmoniko, ki je ves dišal po kislem prahu. Bil je polprazen, potniki pa, kolikor jih je bilo, zamorjeni do amena. Najbrž so se vsi vozili na kakšne preglede, kjer dolgo čakaš.

Opazovala je svetlobo dneva. Morje je bilo srebrikavo in zibkasto.

Najlepša je bila strunjanska kotanja s pinijami in s cerkvico Marijinega prikazanja v bregu med oljčjem. Tam se je baje prikazala 1528. nočnima čuvajema. Odslej je tam cerkvena velikih uslišanj. (*Še danes je tam vsak uslišan.*)

Iz pinijevega neba je zeleno zarosila svetloba dehteče po ostru, bridki smoli. Iz iglic je špricala zelena meglica.

Izola je bila rdeča kakor po kakšnem klanju.

V Kopru je izstopila pri tisti lesenjači, kjer se je gnetlo na desetine in stotine ljudi.

Poiskala je Calle della Bernardis. Hišno številko. Ime in priimek vgraviran na medeninasto tablico.

*Teo-Teodor Largo*

Stara istrska hiša je imela visok zid iz kamna. Izza obzidja pa jo je opazovala lilasta smokva, častitljivo drevo. Okna hiše so bila na stežaj odprta in na njih se je sušila in zračila posteljina.

Torej njen *dragi topol* ni sam.

Ker je imela hudo izkušnjo z materjo, je morala biti zelo pazna.

Ta sicer ni zapisan na porodniškem listu in lahko mirno utaji vsako sodelovanje pri njenem nastanku. Moški so glede tega še večji prasci kot ženske, ki hodijo v sobotah ubijati svoje plodove, otroke, ki nastajajo iz najlepšega odnosa med žensko in moškim.

Res, da je plod premosorazmeren v tem odnosu in da je negativna postavka v tem ljubečem se dvokotu, ki pa nujno sčasoma postane trikot velike in polne ljubezni.

Umaknila se je na konec kratke uličice, kjer sta samevala klopca in urnik vožnje lokalnega avtobusa. Onkraj morskega zaliva se je bleščal Ankaran. Bela poslopja in navpični leti galebov.

Cef – cef.

Bila je zelo raztresena.

Lokalnega avtobusa ni bilo od nikoder nobenega. In tudi potnikov nič. (*Vozni red je bil strgan.*)

Za njo so rasli visoki, črni bori in bujno dehteli. V malem, zanemarjenem parku so se razcvetele tamariske. Po listju so skakali neboječe črni in sivi kosi ter si jo radovedno ogledovali.

Od nekod je prišla Istranka, vsa v črnem, z bisagami in flašami, v katerih je bilo svetlozeleno olje.

Torej le nekaj mora voziti, če je tu potnica.

Oddahnila se je.

Tako sede je čakala še kake pol ure in se delala, kakor da je tudi ona

potnica, ko je stopil skozi vrata istrske hiše lep moški vitke postave v platenem površniku in prav takih hlačah, rumenkastega nadiha in obut v sandale. Hodil je vzravnano in nosil slikarsko mapo. Lase je imel čisto bele. V drugi pod pazduhi je nosil trinožen stolček.

Šel je mimo nje in začutila je samo to, da jo je s sapo povlekel vase.

Da jo je vdihnil.

Lastnost moških je, da skoraj vedno vdihnejo ženski vonj, ki se vleče za njimi.

Ni imela vtisa, da bi si jo bil skrivaj ogledal.

Videla je, da je v njegovem vidnem polju, več pa ne, in to je bilo vse, kar je površno vedel o nji. (*Če bi ga kdo vprašal.*)

Dora se je dvignila čez čas in mu začela slediti.

Spodaj, ob obali, pri čolnih, ki so bili razveznjeni in pripravljeni za barvanje kot pokrovi krst, se je ustavil in razmestil. *To tja – to sem.* Večji čoln mu je rabil za nekakšno mizo, na katero je dal steklenico z vodo, si razložil veliko akvarelno škatlo, polno tubic in tub in si oslinil pet čopičev, čisto novih.

Sedel je na trinožnik in si prižgal pipo. Sesal je dim in ga pihal tjavdan.

Modrikast tobačni dim.

Črno morje je zapljuskovalo v plimi. Slan duh je visel nad krajem in tamariske so oklenili beli polžki. Okovali so jih v apnenčasto skorjo.

Dora ga je obšla in se posprehodila po dolgem obrežju, polnim suhih barkač. Nekatero so imele samo še kobilice in nekaj lesenih, trhlenih reber. Nekakšne obžrte ribe z lesenimi skeleti. Hodila je med tem častitljivim lesom – starimi olji na les –, ki jih je naredilo *akademsko morje* s svojo močjo in slanostjo. Z domišljijo, ki je človek nima več. In z znanjem, ki ga ni nikjer več na svetu.

Čolnov je bilo vse polno, kakor v Nilovi dolini izkopanih sarkofagov.

Obžalovala je, da nima s sabo bloka z listi za voščenke.

Dva črna goloba sta poletela v belo svetlobo.

Vrnila se je počasi na izhodišče.

Moški je bil sklonjen nad mapo in v pariški modri snemal svetlobo morja v ankaranskem zalivu. Obrvi so mu bile nasršene in navdušene nad tintno modrino.

Gledala ga je, kako izdeluje gvaš z veliko strastjo in tudi on je pogledal njo, kaj gleda, ko gleda. Opazil je, da je večak in ne naiven gledalec.

Tale široka črta, jo vidite? je duša vsakega gvaša. Ne smete je narediti, ampak mora *nastati*.

Res je, gospod Largo, je dostavila.

Oho, kaj me poznate?

Videl je, da je prikimala, pa ne kar tako. Prikimala je kakor usoda v sanjah in kakor misel temno.

Povlekel je pipo in si jo ogledal, to svojo častilko. Vprasil je vžigalico in njegove encijanove oči so se napolnile z nečim.

Sem vas učil? je vprašal in puhnil sinjkasti oblaček.

Odkimala je in prišla z nalomljenim glasom, ki prezeba v ljubezni, čisto blizu.

Rekla je: Moj spočetnik ste, gospod profesor.

Zamižal je in puhal dalje, vse močnejše in strastnejše. Kolobarčki so leteli iz ust kot majhne klobasice in se natikale na svetlobo dne.

Odmajal je z glavo in se nasmejäl.

Ta je pa dobra. Vstaneš dobre volje, se oblečeš in greš v svoj raj slikat, pa se ti približa lepo dekle in ti reče: Moj spočetnik ste. Ampak kakšen, za božjo voljo. Umetniški, dobrotniški, pedagoško šolski? Teh *atov* na svetu je celo rajdo, *mademoiselle*.

Streslo jo je.

Hotela mu je reči: *moj dragi dobri topol*, pa jo je njegov sprenevedavi nagovor pahnil v oster hlad in nasprotstvo. Matere ob Nadiži ne bi ubila, tegale pa bi – takoj... Začutila je, da se ji hoče s sprenevedanjem zmuzniti s trnka.

Vedel je, s kom se srečuje.

Že tam gori, ko jo je videl, kako čaka na klopci, je začutil, da mu iz vidnega polja ta ženska polzi kot kača mrzlo na srce.

In se je je spomnil. Vendar je poskušal pobegniti in zamotati vso reč. Spremeniti jo... Doma je imel sinova, oba zdravnika že, vnučko in vnuka, urejeno, srečno življenje, mir. Ugled. Hiša je žarela od slik.

*A tako, a tako, je nadaljeval. Vaš spočetnik pravite, da sem?*

Dora se je razjezila in postala sarkastično cinična.

Oče že ne po takemle sprenevedanju. Kmet pokaže kmetu bika in reče: Tale je spočetnik pasme teh vrst telic.

Lepo, lepo... Torej zdaj sem že bik?

Opazoval je svetlobo morja, kipenje, ki dela tak vtis.

Poznate Mihaelo Kragelj? je vprašala Dora.

Čisto nič. Nobene Mihaele, *mademoiselle*.

Zmrazilo jo je. (*S Sarinimi besedami jo nagovarja in to ni naključje.*)

Ampak kako ste že rekli tisti ženski?

Mihaela Kragelj.

Kragelj, Kragelj, Kragelj? je grebel v daljavo spomina, v resnici pa zelo blizu.

In rekel: Giorgioni Ivana? Je to morda Mihaela Kragelj?

Ne, Giorgioni je Giorgioni, Kragelj je pa Kragelj, to sta dve osebi.

A zame nekako isti, gospodična, jo je živahno odmeril.

Mogoče.

Nemara sem pa potemtakem res vaš, kako ste že rekli, spočetnik, bik? Ampak potem mi že raje recite: *oče*.

Vstal je, ji dal roko luščiče se kože, in jo pritegnil k sebi.

Pustila mu je in dobro ji je delo.

In kako, in kako... ste prišli do mene? Vam je povedala njena teta? Mama vam je umrla, kolikor so me obvestili.

Mihelca, Mihelca s Kobariškega, ne da? Vidite, vse mogoče se zgodi



na svetu, *mademoiselle*. In zgodi se prav čestokrat. Profesorji in učenke, učenke in profesorji, pa študentke in profesorji. Življenje je morje in pljuskanje, ne da bi vprašalo, če sme. Človek ima svoje ure pljuskanja v zakonu. In ravno tam gre to slabo od rok, *mademoiselle*... Žal mi je, če hočete od mene to – zakon z vašo mamo. Sedite...

Vlek je iz pipe vse redkeje dime. Obraz pa so mu prepredle jedkaste črte.

Ravno obratno hočem, je rekla Dora in ni prisedla zraven, stala je ob njem – tik njega – in opazovala tega prasca, ki jo imenuje *mademoiselle* in ki nekaj skrivoma naklepa.

Zdelo se ji je, da ga spregleduje.

(*Moral bo biti zelo previden z njo.*)

Ali živi torej Mihelca ali živi teta Ivana Giorgioni? Potemtakem ste obiskali mamo? Ampak takrat smo se nekaj zmenili...

Kaj pa, oče?

Da bo Mihaela na porodu umrla.

Tako?

No, tako nekako... Da, tako. Veliko sem takrat plačal, mislil sem...

Zakaj, gospod profesor, mora biti človek slabši del človeka in zakaj je treba ta slabši del plačati, da ga ni, medtem ko resnično govno plačujete v zlatu.

Gledala je v ta beli kamen, ki ji je hotel pobegniti, pa ji ni mogel. Sédel je na čolnu in bil čisto iz sebe, ker so se takrat s teto domenili, da bo Mihaela umrla, ta pa nenadoma oživi in ga *izda*. Izda hčerki. Medtem ko je on plačal, plačal... To mu ni in ni šlo v glavo. Plačal je, da bi imel na starost mir. Saj takrat niti tega ni vedel, kakšnega spola je otrok. Oziroma ga to sploh ni brigalo.

Torej je hčerka.

Uganila je, ko ga je gledala, tega prasca, ki je vse plačal, plačal, plačal – tako dobro plačal; kako le je prišla do matere.

In jo je res prav to vprašal.

Povedala mu je samo tisti del, ki mu je trenutno delal najhujše preglavice: prvič, zakaj tak otrok vedno išče svoje prave starše. Videti in doživeti jih hoče in nič drugega, prav nič dote ali plačila od takih tipov.

Videti, doživeti, to je slišati, niti najmanj pa kaj njihovega podirati – zasebnega, intimnega.

Če se to da. Če pa ne, pa ne...

Do matere je pa prišla po skopih podatkih na porodnem listu.

Ampak ali ne piše tam: *umrla na porodu?* je bleknil.

Dear son-of-a-bitch, je izsopla. (*Dragi kurbin sin.*)

Ne razumem angleško, je odvrnil otožno. Kaj ste mi hoteli povedati, *mademoiselle*?

Hotela je pljuniti na to nesnago, ki se trese za svoj blaženi malomeščanski mir in ugled in sveto katoliško Cerkev – ti pes, ti!

Ali se ne poišče tudi groba, ko pride čas? Kaj pravite? Se gre prižgati

vsaj svečko in se dotakniti obličja, ki počiva v prstenem kostimu? Ko pride čas, seveda.

Oči mu je zalila kri.

Pa je potemtakem mrtva, Mihaela?

Namrdnila se je nad tem klavnim umetniškim junakom – nad tem usranim slovenskim Picassom. Ničlo. Vsi Picassi so človeške ničle.

Oh... se je ponorčevala. Vaša Mihelca je živa in živi zdravo človeško življenje v Selah pri Kobaridu. Piše pa se Urbančič in je sploh fejest punca, kakor ste vi fejest oče; nekaj takega je. Oba sta drug drugega vredna. Zelo se boji zaklati vola v čast izgubljene hčerke. Ker, kaj pa bodo njene tri deviške hčerke rekly – umrly bi od sramote. Človek je človeku sramota. Dear son-of-a-bitch. Pa mož njen in sorodstvo, ki ne ve drugega, ko da je falirala na tistem vašem prekrasnem koprskem učiteljišču.

In zdaj se je profesorju Largu prižgala pamet.

Oni so besedo držali, oni... Ta usrana *mademoiselle* jih je vse privila, da je zdaj vse na nitki – tu in v Selah.

Zdvomil je, da gre samo za motiv doživetja staršev. Zakaj pa potrebuje zdaj njegov glas in njegovo staro obličje? Ta pankrtnica je prišla delat hudiča in pol...

Ni mu pa hotela izdati niti besede, kako je bilo pri materi, ker je na vse gledal samo skozi – vse smo plačali, plačali, plačali. To je skozi denar, valuto... On je ja plačal, da je umrla. Ni računal na tisto malenkost čustvene narave, da gre kdo v dobri veri, in nič več, obiskat grob in najde mrtvega *živega*.

Grob živemu ni kar tako in tistemu v grobu tudi ne, kje je njegov živi del v sinu ali hčerki. Iščeta se, dokler se ne najdeta – angel minljivosti in angel življenja.

Seveda, seveda...

Kaj pa bo iz tega sedaj?

Teo-Teodor Largo je videl samo eno: svoj družinski zlom. Kakor je videla isto tudi Mihaela Urbančič. In čeprav je Dora bežala od tega računa morebitne možnosti in tega res ni hotela, se je na žalost k temu vse bolj in bolj primikala...

Če bi se zadovoljila le s Kobaridom in Kredom in se odpeljala nazaj v Nemčijo, takoj, ko je videla mater, bi ne bilo nobenega razdejanja nikjer. Ker pa je želela vdihniti še postavo svojega moškega spočetnika, je vse nenadoma dobilo iracionalen zamah.

Moški del nje jo je raznetil. Morala bi – pljuniti in oditi.

Pa sta se začencarila in vrtela okoli neke tete Ivane-Giovanne Giorgioni, pri kateri je njena mama bivala, ko je obiskovala učiteljišče. Nenadoma pa se jima je v glasu zasvetil mirnejši in toplejši ton.

Prisedla je k njemu na čoln in dogovorila sta se, da gresta skupaj na Kanin, od tam pa na Prestreljeniško okno, preden se odpelje nazaj v Nemčijo. *Vsaj to naj ima od njega, če je že vse drugo – tako.*

Naj ima vsaj v srcu nekaj lepega razgleda in v spominu oster zrak. *(Ne le britof in mamine solze okoli njenih kolen.)*

Dora je popustila in se omehčala. Začela mu je zaupovati, prebrisancu, in ga razumeti, češ saj je to res hudo . . .

To, da je prišla motniti njegov mir.

Le zakaj, ko ga je pa drago plačal.

Povedala mu je, kako je brodila po Kobariškem, iskaje priimek Kragelj, in kako ga je potem našla v materini postavi, živi in zdravi, na pokopališču, ko je prinesla staršem na grob astre ter glaž od marmelade za vazo.

Povedala mu je vse o sebi in vse o posvojiteljih.

Kako težko je v tako imenovanem konkurenčnem svetu. Takile njegovi gvaši se tam valjajo v smeteh.

Bil je vidno pretresen. On pa jih za zlato prodaja v Muggi – Miljah. *(Italiji.)*

Dogovorila sta se za enodnevni izlet v dolino Trente. Zjutraj navsezgodaj gor, proti večeru pa lepo nazaj. Počasi. Kot turista.

S seboj naj si vzame, ji je svetoval, vindjakno, jopo, kapo, šal, dobre čevlje, hlače, gorski cepin . . . Če ga nima, ji ga bo dal on, ima dva. Tri . . .

Krušnik.

Dora je bila prepričana, da sta naposled zradirala vse pokvarjene račune malomeščanščine. *(Kljub temu bo imel dalje vse plačano.)*

Nazadnje mu je zaupala, da je zelo srečna in da naj si res ne dela skrbi zaradi nje. Noče vdreti v njegov ustaljeni svet in ga razkopati. *Res ne.*

Ima dovolj svojega.

*(Zakaj pa si potem to vseeno naredila?)*

A ta klic je prišel za njo prepozno in je bil komaj razumljiv.

Drugo jutro navsezgodaj jo je prišel čakati na piransko avtobusno postajo s svojim šklepetavim volkswagenom. Bilo je temno in lise svetlobe so bile neizrazite.

Svetilniki so rdeče zeleno pomežikovali v mrzel mrak.

Doma je rekla, da odhaja s sošolko v Kranjsko goro, dobita pa da se v Ljubljani. Z družbo gredo potem v Špikovo skupino – zvečer pa bo spet doma.

Oče in mama sta sprejemala njene odločitve brez prigovorov. Saj je bilo vedno tako, kakor je rekla, nikoli drugače . . . Tudi včeraj je prišla iz Kopra z dvema platnoma za nove slikarske nanose. Vrnila se je vesela, sproščena, čeprav je šlo že proti mraku . . . Prepričana sta bila, da je bila gredoč tudi pri Mateji (Veber).

Spat je šla takoj, ko se je vrnila. *Večerjala* je samo glaž soka.

Zdaj pa se s svojim *dragim topolom* že vozita proti Trenti.

Jutrenje v avtu je hladno. Zato je oče vključil gretje. Zadaj na sedežu je imel svoj obvezni slikarski pribor: trinožnik, mapo z listi, akvarelni tok.

Vožnja je postala prijetna.

Dora se je razklepetala in gredoč opazovala prihod svetlih senc na Kras. (*Peljala sta se čez Kras.*) Bile so kot razmetani dolgi zobotrebeci.

Oče jo je poslušal – premišljal – in vozil. Ovijal je ovinke z neko ovčjo mehko v sebi.

(*Z zlatim sončničnim oljem.*)

Njega dni je tu svetil v noč beli makadam, zdaj so to *sonce* asfaltirali.

Začela sta se spontano tikati – njega je lahko, medtem ko matere ni mogla za nobeno ceno.

Dotaknila sta se njenih posvojiteljev in pa tega, če kaj slutijo, da je poiskala svoje prave starše . . .

Povedala je, da sta njena posvojitelja zelo dobra človeka, doma z Gorenjske, Koroške Bele oziroma Žirovnice. Izjemno neposvojevalna, sploh nestarševska v grobem smislu . . . Uživata v sreči, da jo imata in da je takšna, kakršna pač je. Včasih malo čudna in samosvoja, predvsem pa zdaj preveč daleč od njiju, ko je v Nemčiji. Moti ju, ker sta v hiši, zidani zanjo, ostala sama. Res, v tej hiši nje nikoli ne bo, kakor tudi ne tu ob morju. Davno se je že odločila, da bo emigrirala, tako kakor Rainer Maria Rilke. Izpraznila bo s sabo svojo domovino. Domovine so drugje . . . Vedno drugje.

Zakaj, je vprašal oče in ovijal ovinke z oljem svojega telesa.

Ali se mu ne zdi, da so cele pokrajine tu tihe, čeprav je v njih dosti ljudi.

Kako to?

V njih ni povezujočega glasu svetlobe. Snovanja, bi rekla. Uspešna ekonomija ni tisto, kar bruha na dan predmet za predmetom, ampak so to besede življenja. To pa je umetnost. Pesem. Črta. Ton in barva. Ali veš, kdo je rekel, besede življenja imam?

In tebi se zdi tu vse, vse tiho, tiho.

Ne tiho – ampak gluho.

Oče je odkimnil in se ostro nasmehnil.

Kar pa se tiče mojega iskanja *pravih* staršev, ne vesta nič. Za mamó sta prepričana, da je zares mrtva, zate pa, da te *ni*. In to jima čisto zadostuje. Meni pa ne.

Zakaj ne?

To sem ti že vsaj trikrat povedala: gre za spomin in za občutek kot pri Braillovih pikah, da si z otipom ali videnjem ali slišanjem prebral pravi obraz . . .

Oče je izcedil spet odobravajoč (*in tudi neodobravajoč*) smeh.

Ko sta prišla v Kobarid, je bilo že sončno, a še hladno.

Starčkov na klopi ob cerkvi še ni bilo. Teh starih, pregnanih golobov. Pač pa je zagledala tam pisatelja s prevezanimi kartonskimi škatlami in staro debelo aktovko, ko je v gruči z drugimi čakal na avtobus.

Čuden pisatelj! je rekla, ko sta bila že za ostrim ovinkom.

Zaškripalo je in oče se je komaj ognil velikemu avtobusnemu zaboju. A so se le prebili drug mimo drugega.

Komaj.

Pozanimal se je, kje živi Mihaela.

Pokazala je, da daleč nazaj.

Čez dobro uro sta se že dvigovala v gondoli proti medeni svetlobi sonca. Nabito polna je bila, ko so molče zrla v smrtno prepadnost pod seboj in uživali, ker se dvigajo v življenje in ne v smrt. Šepetaje so si kazali znane jim vrhove, gore, vse tako katedralsko obsijane. Vmes pa črno ruševje.

Vsi so izstopili na zgornjem postajališču. Ovil jih je oster, tančičast mrzel hlad. Pripotoval je na vetrovih kakor ptič ledenec.

Začeli so si natikati kape in kapuce. Vsi majhni, drobni v teh piramidah, ki so ječale od vetrov.

Te gore so bile kakor bogovi z izpraskanimi lici. Pele so pradaavno prebujevalno pesem.

Dolina Soče je bila tako globoko, a še maloprej sta se vozikala po nji.

Zdaj je bila moder lasni trak med zelenjem. Kakor da je tja dol padlo dekle in se ubilo, trak pa je smuknil iz njenih mrtvih las. (Reka.)

Drseč sta se pomikala proti oknu. Z obeh strani dostopa je pihala megla s kristali mraza v sebi. Žvižgal je veter. Postala sta rahlo modrikasta.

Pol ure sta potrebovala do okna. Potem sta hodila noter in ven kakor skozi šivankino uho in si z zadržanim dihom ogledovala Julijce, polne rumenega sonca in črnega ruševja.

Kakšen pogled, kakšno doživetje!

Tiho, komaj slišno požvižgavanje. Zraka in vetra.

Na italijanski prestreljeniški strani je spal zelen ledenik, pokrit s srežem.

Kako lepo, kako čudovito.

Poiskala sta zavetje pod previsnimi skalami okna, sedla na cepinčke in začela piti iz termovke čaj. Vroč, limonov sok z duhom lipe.

V zavetje se je uprlo sonce in veter je pošel.

Dora je s cepinom v roki šla do roba, da si je ogledala še enkrat ledenik, ki je zeleno sanjal. Stala je na veji črnega ruševja in oče tega ni spregledal. Šel je tudi on do roba, se sklonil in povlekel vejo.

Zaslišal se je krik in šum telesa skozi zrak.

Raztreščenja se ni slišalo.

Odsekano je zadihal in v dolgih presledkih – kakor riba na suhem in kakor da umira tudi že sam.

Zdaj je bilo konec grožnje njegovemu življenju. Nič ji ni verjel, da bo odšla kmalu nazaj in da ne bo več delala zgage v obeh urejenih zakonih.

Zakaj ga je pa iskala sploh, če ne za to? In njo, Mihaelo? Še te se mu je manjkalo sedaj! Da bi se obiskovali v čast njenega spomina, pili in jedli vola.

Ne.

Poškilil je nizdol.

Tihota. Zevanje tišine. Sonce. Zelena dolina in ledenik s srežem. Na drugi strani pa moder rečni trak, ki se je svilen svetlikal v soncu.

Šel je po njeno torbico, da bi jo zadegal za njo, a jo je le še prej odprl, ker se je bal, da ni v nji kakih dokumentov, pisem ali česa podobnega, ki bi ga lahko obremenilo. Kar je videl v nji (*krušniku*), ga je dobesedno vrglo v sebi: tam so bile ženske čiste hlačke in kos belega kruha.

Mojbog...

Vzel je tkanino v roke in jo obračal ter ogledoval. Hlačke so bile z všito čipko lastovke.

Ta nežnost perila in preprostost jedi – kos kruha, sta ga napolnila s strahom in gnusom nad seboj. In nad sebično slepoto, da ga je hotela uničiti v njegovem kičastem miru, kar sploh ni bilo res. To zdaj vidi iz teh dveh kosov stvarnosti.

Torbice oziroma krušnika ter njegove vsebine ni nikamor odvrigel.

Sunek pa, ki je Doro strmoglavil na ledenik oziroma spodnesel ravnotežje, ni ušel njenemu zadnjemu pogledu na ta svet. Videla je očeta, ki je povlekel ruševje, na katerem je stala. Videla je, da je to storil hote, ne pa ponesreči... In zato se je v sebi v hipu odločila...

Njena smrt je bila lahka in neboleča. Ko se je toplota življenja kadila iz nje kot izparina sena na soncu, je segla daleč daleč od sebe... Zagledala je pred seboj morje in takoj nato še pod sabo... Videla je domačo hišo, očeta, mamo med tulipani in mačka Boffa.

Samo maček jo je zaslutil – in videl – nad seboj in je zamijavkal.

Ona pa je takoj odhitela nad Motovun, mestece vrh istrskega osamelca, ki ga je že sežigalo solno mediteransko sonce.

Pred cerkvijo na kamniti klopi je sedel njen razdevičevalec, čakaje na soprogo in hčerko, ki sta v cerkvi molili pri črnem oltarju. Zrl je v mrčaste, zelene istrske daljave, vse nagubane, plahe kakor kače tod.

Nenadoma je stala pred njim Dora.

*(Takrat ga je tako lepo prosila, naj ne bi sedaj...)*

Dora, Dora, Dora... je šel za njo. Ni bilo sile, da bi se ji uprl. Bila je tako lepa, tako vabeča, tako sladka ženska, polna poželenja.

Stopal je z njo po temnih, tlakovanih mestnih uličicah mimo črno oblečenih domačink, psov, mačk, golobov... Prestopil je kamnito kolono in se zvalil nizdol, vstal in spet šel za Dorino prelepo podobo... Znova padel in si večkrat zlomil nogo.

Noge.

Obležal je v nepopisnih mukah. Začel je vpiti, vpiti na ves glas od groze, kaj bo, če ostane na tem soncu, *sam*... Videl je teči kri, ki mu je polzela iz ust... Počasi, zelo počasi je ugašal, kakor nad njim dan.

Glasove so morda slišali kje, a kaj, ko ga je zakrivalo pritlikavo hrastovo grmje.

Proti večeru mu je v izsušena in odprta usta zlezal dva komolca dolg modras. Spolzek in šušteč. Lezel mu je nizdol v želodec in ga – pičil.

Poslej je bilo z njim dosti lažje. Nagnil se je v sen, iz katerega se ni več zbudil.



Čez nekaj dni so ga našli psi – istrski goniči. Bil je daleč proč od motovunskega osamelca. Zakaj in kako je prišel tja dol med globeli, si ni znal nihče pojasniti.

Bil je ves razlomljen in z veliko odprto rano na glavi, iz katere so vreli možgani, dišeči po jodu. Bil je tudi zabuhel, rumen in poln podplutb, črnih in vijoličastih.

Soproga ne hči si nista vedeli razložiti, kaj neki je šel ata tja doli iskat, ko pa so bili tako lepo zmenjeni, da jih počaka zunaj na klopi.

Prepričani sta bili, da je odšel z nekom – a s kom, kdo bi zdaj našel to sled.

In Dorina odločitev, ko je grmela v smrt na ledenik, je zadela tudi očeta in mater, prava seveda, in precej drugače, kakor sta mislila, da ju bo.

Njo so potem iskali zelo dolgo.

In prav to dolžino časa je porabila za njiju.

Piranska starša sta bila po treh dneh njene odsotnosti vsa iz sebe. Samo Boffo je ves čas strmel v nebo in jokal...

Njuni skromni podatki so GR službi zadali veliko dela. Saj so bili praktično neuporabni. Iskali so jo v Špikovi skupini in po vseh krajih Kranjske gore.

Kamor je rekla, da odhaja.

Objavljali so po radiu in televiziji njeno izginotje v besedah in sliki.

Spomnil pa se je je edini, po sliki na TV, in to tudi prijavil, nekdanji nočni obiskovalec iz *Bujnosajresa*, ki je hotel svoje izgubljene olagumije iz njene sobe.

Od tu dalje so stvari stekle svojo zelo nenavadno pot, pot, v kateri se nasičuje človeška sla po tuji smrti. Biti nedolžen je čisto isto kot biti kriv. Le da nedolžen smeš piti prelito kri, kriv za smrt prelite krvi pa niti kaplje ne.

Zadeva se je zategovala dva meseca. Po zaslišanju Mateje Veber pa je vse skupaj dobilo svoj dokončni in pravični epilog.

Kri tega lepega, bujnega dekleta so srebali na vseh koncih in krajih.

Kmalu so morali v Selah pri Kobaridu zaklati vola v počastitev mrtve hčerke Dore Vrabel, akademske slikarke na začasnem delu v tujini.

Mihaela Urbančič, rojena Kragelj, je samo priznavala in priznavala. Hčerke in mož pa samo gledali in gledali. Policija se je pri njih preprosto ugnezdila in bila sestavni del družinskega življenja. Vsak dan po trikrat, dvakrat in enkrat so jo zasliševali... Od tu so šli in obiskali častitega umetnika, ki je prodajal gvaše samo na italijanskem umetniškem tržišču v Muggi.

K Teu-Teodoru Largu.

Sinova, zdravnika, in žena, so bili iz sebe, ko so jim očeta in soproga tebi nič meni nič odpeljali v zapor.

V slovo jim je rekel, ves bel, naj ne skrbe, ker se bo vse najbolje v zelo kratkem času pojasnilo.

In se je res.

Šel je s helikopterjem in z dovoljenjem italijanskih oblasti pokazat piko na Prestreljeniškem ledeniku... Dora je bila kakor speča svetnica pod oltarjem, ki jo ohranja duh božji pri telesni identiteti. V resnici pa je bila samo žakelj koščic.

V *Bujnosajresu* so dolgo živeli od te krvi. Zbirali so se dobesedno k pitju te in živeli več kot leto dni od te krvi.

Prestrašeni pisatelj, prijavitelj, ki je iskal tiste noči svoje olagumije pri pokojnici, slikar in profesor likovnega pouka, ki ji je pomagal nevede v to usodo, saj ni vedel – kršenmatiček! –, kaj takele omare nosijo v svojih joških. Dalje mehurjasti spovednik, ki je videl ubogo nesrečnico moliti v cerkvi, in številni preferansisti – onanisti, ki so jo imeli predvsem v spominu svoje poželjivosti – to je v jajcih, ki moškimi nikoli ne zapadejo méni, niti ko jim smrt razrezuje stare ksihte.

Tudi Piran je pričakal porcijo njene mučeniške krvi z veliko udeležbo (ali sociološko rečeno: participacijo).

Škandal, če temu lahko tako rečemo, pa je dobesedno razstrelil Largovo srečno famulijo.

Mafijaško toplino.

Sinova zdravnik sta se z ženama in otroki izselila iz prelepe in udobne istrske hiše z veliko lilasto smokvo takoj, ko so se časniki malo intimneje razpisali o očetu in zvezi z umrlo in o utemeljenem sumu, da je oče Dore Vrabel zvabil nezakonsko hčerko na Kanin, koder je v čudnih okoliščinah strmoglavila na ledenik na italijanski strani Prestreljenika.

Čudnih predvsem zato, ker oče ni takoj prijavil tragičnih posledic srečnega majskega izleta s hčerko. In čudnih še drugače, saj je osumljeni priznal, da ga je hčerka nepričakovano obiskala na obrežju, ko je slikal... *morje v plimi.*

Kuga govoric pa je bila dosti bolj strupena.

Pokop žare s pepelom je obšel mestece v zalivu. Kelih je romal mimo žejnih ust na Zabreznico, kjer je imela Dorina mama svoje starše v grobu in druge sorodnike.

Gospod župnik, ki je opravil obred zadnjega slovesa, je imel malo iztirjen nagovor, skoraj posveten, ko so žaro odložili v majhen betonski tabernakeljček in je odjokal tisti *prah si bil in v prah se povrneš*... Povedal je namreč navzočim pogrebceem še tole: *da je bil Celebes najprej na nebu in šele nato je pristal na Tihem oceanu, prav tako vsi atolci in biserni atolčki Polinezije: vse smrekove in borove iglice so bile nekoč severni zeleni sij, nato šele so postali iglavci; na nebu je bilo tudi morje, ko je sestopilo; in prav tako je bil najprej človek tam... Ker je bilo vse to nekoč nebo, je jasno, da odhaja, kam drugam, kot gor... , je pokazal nad sabo v sonce.*

Župnik je to odpridigal po Dorinem okusu. Nekdo mu je v snu dal te misli. Govoril pa jih je s svojim glasom in proti svojemu prepričanju. Tega se je ovedel šele, ko je stopal z ministrantom v cerkev in ko se je spogledal

v duhu z začudenjem redkih pogrebcev, v glavnem bližnjih in daljnih sorodnikov gospe Olge Vrabel.

Zabreznica česa podobnega še ni slišala – in ne bo –, da so bile smreke nekoč severni zeleni sij, in na nebu.

Župnik se je sam sebi zdel zmeden v svojem čudnem zanosu, ko je deval s sebe svoje črne peruti: štolo, črno žalno krilo in belo, čipkasto kratko albo.

Zaslutil je, da bodo v fari rekli, da se mu je stemnilo in bodo poselej posebej pazili na vsako njegovo besedo, zakaj to, kar je bil rekel, ni v nobeni sholastični filozofiji.

Nekaj tednov po Dorinem pokopu v Zabreznici je bil njen oče Teo Teodor Largo zaradi pomanjkanja dokazov spuščen na svobodo.

Organi pregona so obsojali njegov nemoralni odnos, ko je tako dolgo zamolčeval hčerino smrt – in ki naj bi ji spodrsnilo – ter se po mišje skrival v sencah svojega Kopra in slabe vesti. Nič drugega razen strahopetstva mu niso mogli dokazati, ki je *res* imelo svoj vzgon v strahu, da bi se v družini in okoli razvedelo, da je nekoč imel odnos z učenko in z njo tudi otroka, ki ga je preprosto *prodal*. Saj bi ga družina, razmeroma srečna, zapustila... Kar pa se je medtem tako ali tako zgodilo, ko se je on boril tako *častno* za svoj čisti obraz.

Sinova sta odšla, kot smo že zapisali, Borivoj, najmlajši, pa je vzel k sebi tudi mater Angelo. Ostala je v prazni in prepriha polni hiši le Nerina Kozlovich, čakaje vdano na vrnitev *sinjorja profeso*ra. Ostala mu je dalje zvesta. Imela je pač naravo, ki je ni nič pogojevalo, da ne bi bila zvesta. Bila je navezana na kraj in ljudi kakor pes ali mačka. Dobro je vedela, kaj vse se godi na svetu, ravnala pa se je po priliki o kamnu, ki da naj ga vrže samo tisti, ki je *res* brez kakršnega koli madeža.

Teo Teodor Largo se je vrnil v hišo proti večeru in našel vse razdejano. Odseljena družina mu je vzela skoraj vse. Le njegova soba je bila kot prej.

In nobene njegovih slik se niso dotaknili, kar ga je še posebej prizadelo.

Na eni je celo nekdo z marmelado ali *res* krvjo napisal: *sangue (kri)*.

To, da ga zapuščajo, je začutil sredi zasliševanja. To mu je zasliševalec tudi lepo nakazal, ko sta se spoprijemala glede njegovega strahu pred sinovoma in ženo, češ kaj bi bilo, če bi zvedeli za nezakonsko hčer... Mojstrski kriminalist mu je dejal, da verjetno čisto nič, če bi bil tedaj na mestu, ko ga je hči obiskala. Oba sinova bi sestro še kako rada (*najbrž*) sprejela, saj vendar ni noben zločin, če imaš živega, zdravega in talentiranega otroka. Naj bo ta še tako *nezakonski*. Ker kaj pa je to, zakonski oziroma nezakonski otrok? Otrok je otrok. Formalnost pri tem nobenega ne izboljša niti ne poslabša. Težje je, če si imel inteligentnega otroka in si zdaj odgovoren za njegovo smrt.

(*Ob tem je jasno zaznal, da so ga vsi zapustili.*)

Kriminalist je imel prav.

Nerina mu je šla kuhat v mehko jajček in mu prinesla na krožniku dve smokvi s kapljami čiste vode na pečlu.

Jedel je cmokaje.

Jasno mu je bilo samo to, da je formalno uspel.

Nič drugega razen strahopetstva mu niso mogli dokazati, toda pred sinovoma... Tam so oči krvi in te vse vedo. Te ga čutijo kakor jutranje zarje.

Morda bosta sinova kdaj obiskala vsaj njegov grob, ali pa tudi to ne.

Kako lepa in dragocena je malomeščanščina – in tudi draga, draga. In v njej ni drugega kot želja po dobrem občutku, estetiki in zdravju.

Seveda pa ne za vse.

In prav tu tiči detonator njegove katastrofe.

Prav mu je dejal preiskovalec glede istega (*malomeščanščine*): *to je tako kakor s predzakonskimi spolnimi odnosi: v idealen zakon boste stopili s posledicami; prejšnji odnosi bodo vsekakor pustili sled. Kakšno, boste zvedeli in okusili pozneje – v idealnem življenjskem zavetju. In to zavetje je v bistvu kič. Zanj žrtvuje človek prav vse. Nič pa za pristnost, ki je boleča, ker je resnična...*

Zelo potr se je odpravil spat.

A preden je zaspal, je segel še pod jogi, kjer je bila skrita Dorina torbica (*krušnik*). Taka, kakršne imajo vojaki, ko odhajajo na dopust.

Nihče je ni našel razen morda Nerine, ko je pripravljala zanj posteljo. Zagotovo pa ni vedela, kaj naj pomenijo te hlačke in kos trdega, že z zeleno plesnijo preraščenega kruha v nji.

Vzel si je to nežno reč k ustom in jo poljubljal med solzami in kriki besed. Tekle so mu pekoče solze in oči so mu zakrnavele. Bile so vse polne žilic.

Zagledal se je v čipkasto všito lastovko. Kako lahka je letela iz nje. Iz njenega trebuha, kjer je maternica in levi jajčnik.

Morda je čipkasta lastovka naznanjala rojstvo otroka. Njegov let v življenje.

Kakšno zaupanje vanj je imela: s sabo je vzela le to dvoje. Kos kruha in hlačke.

Kako bo poslej s tem živel?

Zavel je hlad z morja. Šel je pripret polknice. Najavljala se je že obilna jesen s svojimi raznoterimi svetlobami in vonji.

V mislih je klical Doro in oba sinova ter ženo Angelo.

Vrablova pa sta se naslednjo pomlad preselila v Žirovnico. V kraj, ki ju je potihem ves čas, odkar sta bila na morju, klical nazaj.

Prek zime sta brez Dore močno oslabela. Smrt posvojenke ju je čisto uničila. Celo jesén in zimo sta se ukvarjala s podrobno primerjavo smrti Marije Puc in Dorino smrtjo. Tako različni dekleti sta v bistvu imeli le

skupne poti: obe sta bili na nekakšnem začasnem delu; obe sta za to izbrali tujino in obe sta umrli nadvse tragično in usodno.

In v istem mesecu ter letu.

Med njima je bila neka globlja vez od prijateljstva in sošolstva. Slednje se razbije prej ali slej v mozaik spominov, ki izgubljajo živost in vrednost. Vez, ki je pogojevala eno z drugo, je bila duhovno ista kot pri dvojčkih.

Polagaje pasjanso vseh, tudi nevidnih nadrobnosti, sta prišla do prese- netljivih podobnosti, ki so bile pravzaprav *istosti*.

Kdo in kaj sta bili ti dve dekleti, nesrečni do amena? Gledano z očmi človeka. Toda z očmi ledenika ali smreke pa najbrž ni bila to *amenska nesrečnost*. Prej pot v neko drugo razrešitev življenja.

Boffo je postal čuden, odkar ni bilo Dore.

Vsake toliko je dolgo opazoval nebo nad sabo in jokal – odpiral gobec brez glasu.

Ko sta se v pozni pomladi Vrablova le preselila v Žirovnico, sta ga vzela s sabo. Nista ga hotela prepustiti novim gospodarjem hiše nad morjem, katerim sta bila prodala hišo.

Tiho in dremotno sivo sta zapuščala svetli kraj.

*(Morje je planilo za njima.)*

Opazovala in poslušala sta še zadnjo plimo.

Natanko sta čutila, da jo je, Doro, uničil lastni oče. In iz kraja ju je pognalo tudi to, ker nista predvidevala, da bo Dora šla iskat mamin grob.

*To.*

Koliko napak se vidi po toči – in škode, škode.

Nič pa jima ni bilo znano o Dorini posmrtni poti na Motovun. Nič o skupnih doživetjih z materjo, z *ljubimci* po sili.

Marsikaj je zabrisala puščava časa za vselej. Brisala je spomin za spominom, te drage stopinje glasov.

V Žirovnici sta potem zaživela *gorenjsko* življenje, prazno in pusto. Brez kakršnihkoli možnosti – za življenje. Za znanca in sorodnike sta bila odpadek. In glas, ki se ga komaj še spominjajo.

*Seveda. Neka Dora. Takrat.*

Zelo kmalu ju je začela obiskovati patronažna sestra z volčjimi očmi.

Vedela sta, da bosta pojedena.

Merila jima je pritisk in jesti sta morala stugeron.

Nazadnje je zmanjkalo še Boffa. Zadnji spomin, povezan z Doro.

Začela sta obžalovati, da sta zapustila kraj ob morju, ki je bil tako nevsakdanji in svetel. Ne tako kamnit kot ta Žirovnica na šva.

Spoznala sta, da bi morala ostati tam in čakati na Doro v sanjah. Tu je v letu in pol, odkar sta bila tu, ni bilo blizu. In obtežilo ju je še eno spoznanje: da Dora ne živa ne mrtva sploh ni sodila v te kraje. Saj ni bila njuna kri.

Adoptivna kri že.

Lotil se ju je strašen obup.

Boffo pa ni crknil in ga niso Žirovničani ubili. V mesecu in pol je prepešačil počasi in previdno pot do morja. Vrnil se je nazaj na svoj tulipanski vrt. Novi gospodarji so bili presenečeni, ko so ga zagledali. Poznali so ga od prej... To je bil muc, ki sta ga prejšnja lastnika vzela s sabo na Gorenjsko.

Novi lastniki so bili prepričani, da sta nekdanja gospodarja umrla, maček pa se je vrnil.

Božali so ga in mu ponudili obilo mleka. Bil je žejen, skumran in grd od bojev.

Saj je bil pa tudi na maršu – od Žirovnice do Pirana.

Stoštiriinosemdeset kilometrov.

Kaj vse je doživljal in doživel.

Samo jokal je, jokal, jokal, ko so ga tolažili in božali in mu dajali svojo človeško dobroto. Vsak dan bolj je oživil od nje in se lepšal, dokler se končno le ni zasvetil kakor nekoč. In tedaj se je spet zaziral v nebo in spremljal, tako se je zdelo njim – oblake in golobe ter zvezde, ki so na obalah morij še posebno obilne in svetle. V resnici pa se je pogovarjal z Doro, ki se ni več premaknila z višav nad hišo, razen kadar je šla gledat v Calle della Bernardis svojega zanikrnega očeta, in ko je odhajala vsake toliko nad Motovun, kraj svoje edine življenjske sreče.

Nihče ne ve razen Boffa, da ga je Dora vodila vso dolgo pot od Žirovnice sèm do morja.

Morda lahko omenimo še telegram, ki ga je prejela dr. Sara Kahnweillerjeva in ki je naznanjal stanovalkino smrt – Doro Vrabel.

Onemela je in pogledala v Mojzesa, ki je klical na sliki vodo iz skale, ves čudežno pomodren. (Moses schlägt Wasser aus dem Felsen.)

Poklicala je prusko Ano in ji zamahnila s telegramom pred zaparjenim obrazom, rekoč, da *mademoiselle* ni več na svetu, ampak v nebesih. Pruska Ana si je z obema rokama pokrila obraz in začela po prašičje kruliti.

Jokala pa je tudi Sara in prižgala v Dorin spomin sedem sveč...

In to bi bilo vse o tem, kako se nikoli ne smemo vrniti, temveč vedno in samo *vračati, vračati, vračati*.

K šumom dreves, vodi, otrokom in možu.

Post faktum: *Son-of-a-bitch* pa je živel dokaj mirno in brez kake posebne božje kazni, dolgo, dobro in zdravo... Zelo je pazil na stvari v krušniku, da so ga semintja spomnile, kako ničvredno je življenje gotovosti in kako prav je živeti le za vsak dan sproti kjerkoli, tudi pod vejami in v sencah večera... Sinova sta se ga še dalje izogibala, žena tudi, a to ga je nehalo sčasoma prizadevati. Po identiteti je postal čisto druga osebnost. Nezanimiva sicer, toda resnična.